

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Матеріали
науково-практичної конференції
“Управління правами інтелектуальної власності”**

**Суми
Видавництво СумДУ
2011**

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ІНФОРМАЦІЇ ЯК НЕТРАДИЦІЙНОГО ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Куліш А.М., д.ю.н., доцент, завідувач кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Сумський державний університет*

З переходом людства до постіндустріальної епохи розвитку цивілізації виникла гостра необхідність правового захисту інформації як основи інформаційного суспільства. Згідно з Законом України «Про інформацію» під інформацією (лат. *informatio* – роз'яснення, виклад, проінформованість) розуміється документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбулися в суспільстві, державі й навколишньому природному середовищі. До об'єктів інформації належить комерційна таємниця та ноу-хау. Такі об'єкти займають важливе місце як елементи бізнесу в структурі активів підприємства та належать до нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Дослідженнями охорони інформації як об'єкта інтелектуальної власності займалися такі вчені як: І. Л. Бачило, А.Б. Венгеров, С.Д. Волошко, В. А. Дозорцев, В.І. Жуков, В.О. Калятін, О.А. Підопригора, О.О. Підопригора, Г. Штумпфа, Р.Б. Шишка, О.А. Чобот ін.

Метою даної статті є аналіз та оцінки різних методів охорони комерційної таємниці та ноу-хау як об'єктів інтелектуальної власності.

У законодавстві України легальне визначення комерційної таємниці закріплено в ст. 505 Цивільного кодексу України, де міститься і ряд вимог, сукупність яких дозволяє віднести її до такого виду інформації: 1) секретність, яка включає незагальновідомість та нелегкодоступність;

2) комерційна цінність;

3) застосування необхідних заходів для збереження її секретності. Зазначені вимоги відповідають міжнародним нормам, зокрема Угоді Світової організації торгівлі про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) та положенням статті 10bis Паризької конвенції про охорону промислової власності відносно захисту від недобросовісної конкуренції.

У національному законодавстві, як і в міжнародному, однозначного поняття ноу-хау не існує. Тому в юридичній літературі склалося декілька підходів до його розуміння:

1) ноу-хау включає в себе знання, навички, виробничий, науковий або інший досвід, в тому числі й конфіденційного характеру;

2) ноу-хау розглядається як секрети виробництва або інша конфіденційна інформація. З огляду на фізичну природу даного об'єкта та враховуючи європейські стандарти, дисертант пропонує розуміти під *ноу-хау* інформацію

(виробничу, технічну та іншу), що не має охоронного документу (патенту), але є секретною в тому значенні, що вона як єдине ціле або у точній сукупності та поєднанні її компонентів не є загальновідомою чи легкодоступною, а також є суттєвою, тобто важливою і корисною для осіб, які фактично її контролюють, та визначеною, тобто описаною або зафіксованою таким чином, щоб можна було перевірити її відповідність критеріям секретності та суттєвості. Відповідно критеріями ноу-хау є: секретність; суттєвість; визначеність, що відповідає вимогам ЄС.

Таблиця 1. - Порівняльна характеристика особливостей захисту інформації як нетрадиційного та промислового об'єктів інтелектуальної власності

№ п/п	Нетрадиційний об'єкт	Об'єкт промислової власності	Переваги та недоліки
1	Термін охорони - необмежений	Термін дії патенту – максимально 20 років	Переваги у нетрадиційного об'єкта
2	Відсутні витрати на збір за подачу заявки та щорічний збір за підтримання патенту в чинності	Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1148 „Про внесення змін до Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності”, формула якого містить не більш як три пункти складає 800 грн. За проведення кваліфікаційної експертизи заявки на винахід, формула якого має один незалежний пункт – 3000 грн, додатково за кожний незалежний пункт формули винаходу понад один – 3000 грн, За публікації про видачу патенту на винахід – 200 грн,	Переваги у нетрадиційного об'єкта

		Річний збір за підтримання чинності патенту на винахід за кожний рік дії патенту починаючи від дати подання заявки: перші два роки – по 300 грн; з 3-го по 8-мий рік сума щорічно збільшується на 100 грн; з 9-ого по 14-ий роки – по 2100 грн; з 15-го по 20-тий роки – по 3800 грн.	
3	Не вимагає необхідності розкриття інформації	Для отримання патенту необхідно в заяві до Державного департаменту інтелектуальної власності розкрити повністю опис, формулу винаходу та у разі необхідності надати креслення	Переваги нетрадиційного об'єкта у зменшенні комерційного ризику (надання повної інформації дає змогу конкурентам зорієнтуватися у напрямку розвитку вашої діяльності)
4	Передача прав - ліцензія може бути надана тільки безкоштовно, так як відсутня розкриття інформації	Передача прав можлива на підставі укладання ліцензійного договору на будь-який вид ліцензій (проста, виняткова, опціон, субліцензія)	Переваги у об'єктів промислової власності. Але існує можливість продавати основний засекречений компонент (наприклад, концентрат напою) підприємствам, які діють на основі безоплатної

			ліцензії
5	Охорона настає миттєво	Термін отримання патенту – від 6 місяців до 3 років	Переваги у нетрадиційного об'єкта
6	Обмежена кількість осіб, яким відома формула	Інформація доступна необмеженому колу осіб	Переваги у об'єкта промислової власності
7	Найбільш придатний для конкурентоспроможних інноваційних винаходів	Придатний для малих винаходів (корисних моделей) та винаходів, життєвий цикл яких не перевищує термін дії патенту	Однакові
8	Існує проблема із забезпеченням правової охорони нерозкритої інформації із-за відсутності спеціального законодавства	Охороняється Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» № 3687-ХІІ від 15.12.1993 р.	Переваги у об'єкта промислової власності
9	Приклади світових ноу-хау: секрет виробництва французьких парфумів «Шанель №5», секрет виробництва екстрактів напоїв «Coca-cola» та «Pepsi»	Усі дані для об'єктів промислової власності України надруковані у офіційному бюлетені промислової власності та розташовані на сайті Департаменту інтелектуальної власності www.sdip.gov.ua	-

Як бачимо із таблиці 1, кожен із способів має свої переваги та недоліки. Тому в сучасних умовах доцільно використовувати комплексний захист охорони інформації та ноу-хау – автори винаходу отримують патент чи пакет патентів, а секретну інформацію захищають пакетом ноу-хау. Це надає змогу авторам перешкоджати несанкціонованому використанню їх винаходу та тримати інформацію в таємниці.

ІННОВАЦІЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Турчина С.Г., к.е.н., доцент
Сумський національний аграрний університет*

В останні десятиріччя ХХ століття у розвинених країнах світу відбулися докорінні зміни щодо формування державою нової науково-технічної та інноваційної політики, що створює умови, за яких найкращим чином на рівні господарюючих суб'єктів реалізуються потенційні можливості функціонування інтелектуального капіталу та використання об'єктів інтелектуальної власності. В Україні інноваційна проблематика поки ще досить слабо досліджена з погляду реалізації відносин інтелектуальної власності, чим і обумовлений наш інтерес до даного питання.

Метою публікації є обґрунтування положення про те, що інновації в сучасному господарстві виступають як основна форма реалізації інтелектуальної власності, головний об'єкт якої - знання стають визначальним ресурсом національного соціально-економічного розвитку.

Питання ролі й значення інтелектуальної власності як основи актуальної структури людської діяльності й головного фактору конкурентоспроможності в світі, що глобалізується в умовах переходу до економіки знань докладно розглянули такі автори: Л.Бляхман, В.Богачов, Ю.Васильчук, Е.Віхлисенко, В.Геєць, М.Грачов, Г.Добров, Н.Лапін, Л.Меншиков, Б.Нагорний, М.Паладій, Е.Старобінский, Г.Слезінгер, Л. Федулова та інші. Разом з тим варто сказати, що інтелектуальна власність являє собою інтелектуальний потенціал, що повинен ефективно реалізовуватися, інакше він морально старіє та втрачається, а країна недоотримує тієї частки національного багатства, що могла б стати джерелом прискореного розвитку нації. У цьому аспекті мова повинна йти насамперед про інновації й національні інноваційні системи, які дозволяють оптимально реалізовувати потенціал об'єктів інтелектуальної власності.

У сучасній економіці, що формується як економіка знань, основним джерелом одержання доходу повинні ставати знання і здібності людей, що складають індивідуалізовану форму власності. Це підтверджується зростанням попиту на ринку праці на тих осіб, які крім вищої освіти, володіють іноземними мовами і комп'ютерною грамотністю, вміють працювати з інформацією, можуть генерувати нові ідеї, змісти, знання та образи.

Формування нового суспільства із властивою йому економікою знань і подальшою інтелектуалізацією праці спостерігається процес становлення

масової альтернативної людини духовного виробництва - фахівця, професіонала, що покликаний активно втілювати вимоги науки і культури, які швидко розвиваються. Інноваційна діяльність такої особистості являє собою процес самореалізації та саморозвитку, а інновація стає самоціллю і змістом її існування. В інноваціях відбувається самореалізація власника знань, яка вимагає власних або позикових фінансових ресурсів.

Як показали останні два-три десятиліття, орієнтація тільки на економічні цілі та показники приводить до однобокого розвитку, коли наростають соціальні, екологічні, техногенні ризики, відбуваються природні катастрофи. Не можна також не вказати на те, що міняється і сама людина, вона стає усе більше одномірною, зосередженою на проблемах нестримного споживання і грошово-матеріального збагачення. Все це обертається тим, що питання, сформульоване М.М. Мойсєєвим у назві однієї з його останніх книг — “Бути або не бути... людству?” стає головним питанням розвитку, від відповіді на яке сучасному людству не ухилитися.

Мова сьогодні повинна йти не просто про знання й інновації, а про оцінку їх з погляду цінностей господарювання як імперативів людської культури, через які тільки й можливо вирішити сучасні протиріччя, відповісти на ризики, які загострилися, протидіяти тому, що здатне знищити саму людину. Тільки в цьому випадку можна говорити, що інтелектуальна власність реалізується в благо й сприяє розвитку й самореалізації людини.

Незважаючи на те, що останні два десятиріччя в Україні наука розвивалася в складних умовах її досягнення донині визнаються світовою наукою. Прикладом є результати проведених наприкінці 2006 року трьох інноваційних конкурсів в Україні, а також ще одного в Силіконовій долині в Каліфорнії (США), де були представлені нові розробки українських авторів. Значний інтелектуальний потенціал українських новаторів виявився на Конкурсі інновацій, який провів журнал “Експерт України”. З 171 представленого на конкурс проекту у першому турі було відібрано 74 проекти, які оцінювали зацікавлені у проектах промисловці та інвестори. Ринку була надана широка інформація про всі ці проекти. У зв'язку з сучасним становищем у країні, яке характеризується енергетичними проблемами і необхідністю опанування інформаційним середовищем, підприємців, як і інвесторів насамперед цікавили два технологічні напрями: енергетика і енергозбереження та інформаційні технології.

Серед представлених новітніх розробок найбільш масштабною інноваційною ідеєю став проект видобутку метану з газодратів Чорного моря, при реалізації якого Україна може бути забезпечена протягом кількох тисячоліть своїм газом (запаси поблизу Криму оцінюються в 25 трильйонів кубометрів метану) з незначною як для сучасного часу собівартістю в 52 долари за тисячу кубометрів. Побічним продуктом впровадження цього

проекту є питна вода, що зможе досить ефективно вирішити проблему її недостачі в Криму [2, с.67-68].

Великий інтерес представляє також масштабна розробка харківської компанії “Газелектроприлад”, яка представила турбодетандер, що дозволяє перетворювати перепад тиску газу в електроенергію при перекачці газу трубопроводами. Туркменія, яка має великі запаси газу, вже купила 25 і замовила ще 50 таких установок. На превеликий жаль в нашій країні, що має розвинену систему газопроводів, і де існує величезний дефіцит енергії, попиту на такі установки практично немає.

На українських конкурсах було представлено ще багато інших ідей, інноваційних проєктів та інноваційних продуктів, які докорінно змінюють існуючі уявлення про майбутнє життя, про те, як його можуть якісно змінити нові продукти і технології.

Показовим є й те, що переможцем інноваційного конкурсу в Силіконовій долині стали українці. Там оцінку проєктів проводили не міністерські чиновники, далекі від потреб бізнесу і проблем повсякденного життя, а венчурні компанії з мільярдними бюджетами. Група українських вчених представила на конкурс сучасне ефективне джерело електроенергії, яке дозволяє різко здешевити і зробити більш компактним, наприклад, джерело живлення електромобіля. При цьому важливо, що це лише один з можливих варіантів його використання. Розробку високо оцінили американці, які добре знають проблему зниження вартості електроенергії та її значення щодо збереження навколишнього середовища. Відразу ж чотири найбільш великі американські компанії вступили у боротьбу за право володіння патентом на цю українську розробку.

Проведені конкурси показали, що маючи такий значний інтелектуальний потенціал і величезну кількість перспективних розробок, Україна має майбутнє, бо вони здатні докорінно змінити технологічну базу виробництва і сам процес повсякденного життя населення. З іншого боку, досить прикро, що український уряд не звертає уваги на практичне розв'язання проблеми впровадження інноваційних ідей і проєктів, щоб забезпечити потреби населення, наприклад, своїм дешевим газом або широко впровадити нанотехнологічний спеціальний носій для ліків, який під дією магнітного поля доставляє ліки саме в те місце, де вони необхідні хворому органу.

Більшість наукових досліджень вітчизняних учених розробляється в межах традиційно індустріальних технологій. Хоча вони і є “високими” (high tech), але поступаються “надвисоким”, “проривним” або “провідним” (leading edge) технологіям, які базуються на нанотехнологіях, піко- та фармотехнологіях, з якими буде пов'язаний подальший розвиток людства [1, с.22-23].

Приведені приклади говорять про те, що українці можуть виробляти нові знання, як основу для техніко-технологічних зрушень і покращення життя, а їх науково-технічна творчість має досить розвинений ступінь, що є запорукою переходу до інноваційної моделі національного розвитку, яка повинна визначати усі рішення уряду у коротко і довгостроковій перспективі.

Ключовими проблемами, які гальмують розвиток національної інноваційної системи є відсутність чіткої концепції інноваційного розвитку держави та цілеспрямованого, послідовного та системного управління інноваційними процесами. Незадовільне інституційне забезпечення інноваційних процесів, нестабільність та суперечливість нормативно-правової бази інноваційної діяльності призвели до системних проблем у науковій та науково-технічній сферах.

Виходячи з викладеного можемо констатувати, що підвищення мотивів інноваційної діяльності сприятиме більш ефективній реалізації інтелектуальної власності в Україні.

Література:

1. Геєць В. М. Капіталізація економіки : наукова доповідь / Ін-т екон. та прогнозування НАН України; за ред. В. М. Гейця, А. А. Гриценка. – К., 2007. – 220 с.
2. Манжура О.В. Інтелектуальна власність та її суперечності в постіндустріальній економіці / О.В. Манжура // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Випуск 247. Том VI. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009 – 1420 с.
2. Паладій М. В. Державний департамент інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / М. В. Паладій // Who-is-who.com.ua. Український видавничий портал. Режим доступу : <http://who-is-who.com.ua/makets/patent2007/sdip.jpg>.
4. Федулова Л.І. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України / Федулова Л.І., Шовкун І.А. // Наука та інновації. – 2009. – Т.5, №3. С.5-15.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРСОНАЛУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ

Лук'янихін Вадим, доц., к.е.н., Сумський державний університет
Лук'янихіна Олена, доц., к.е.н. Харківський національний
університет внутрішніх справ, Сумська філія

В умовах стрімкої трансформації як вітчизняної, так і світової економіки ефективне управління організаційними змінами — одне з найскладніших завдань керівників. Організаційні зміни є наслідком процесів прийняття рішень і вирішення проблем. Автори й виконавці організаційних змін повинні вирішити багато соціальних, економічних, інтелектуальних і, навіть, технічних проблем та прийняти комплексні рішення. Організаційні зміни в ієрархічних організаціях потребують залучення до цього процесу також вищого керівництва. Однак найчастіше запровадження та реалізація змін зустрічає опір персоналу, який визначається такими факторами: особиста зацікавленість, невизначеність, недостатнє розуміння перетворень, відсутність довіри, різне розуміння сутності реформ, психологічна невідповідність до змін.

Як зазначив голова Державного департаменту інтелектуальної власності Микола Паладій: "Усе більше в нашому суспільстві утверджується розуміння того, що саме інтелект і знання є дійсним капіталом нації. Нині сприяння ефективному використанню досягнень творчих особистостей — учених, новаторів, винахідників — людей, здатних генерувати нові ідеї та втілювати їх в реальні технології, продукцію, — є одним з найважливіших напрямів державної політики у сфері інтелектуальної власності" [1].

Одним з основних факторів управління організаційними змінами є кадровий і, в першу чергу, інтелектуальний потенціал (і відповідний людський капітал) персоналу, який виступає основним важелем при запровадженні та реалізації змін на підприємстві. Персонал підприємства володіє діловою інформацією та професійними здібностями, нагромадженим досвідом, який необхідний при аналізі стану підприємства та розробки «Плану запровадження організаційних змін» агентами й менеджерами змін для визначення основних напрямків організаційних перетворень. Персонал підприємства бере активну участь у процесі розробки та реалізації «Плану запровадження організаційних змін», генеруючи нові ідеї та пропозиції щодо необхідних організаційних перетворень стосовно кожного структурного підрозділу, а також відповідає за реалізацію запланованих змін, вирішує проблеми, що постають у процесі формування та впровадження

організаційних змін за допомогою творчого підходу й активізації інтелектуального капіталу.

Для використання інтелектуального капіталу підприємства в процесі запровадження, реалізації й управління організаційними змінами необхідна оцінка інтелектуального потенціалу кожного працівника та розробка відповідних програм розвитку кадрового (трудоного) потенціалу [2].

Основним засобом формування інтелектуального капіталу є створення умов для вільної та творчої атмосфери на підприємстві у межах існуючого правового поля у галузі інтелектуальної власності як основи для розвитку кадрового потенціалу підприємства.

Одним з ефективних методів формування та розвитку інтелектуального потенціалу підприємства є теорія рішення винахідницьких задач (ТРВЗ), яка дозволяє підвищити продуктивність мислення у сфері творчості. ТРВЗ дає основу для наукової організації вирішення комплексу проблем творчості – навчання спеціалістів, створення та запровадження винаходів тощо, що дозволяє підвищити інтелектуальний потенціал підприємства.

На основі ТРВЗ необхідно розробляти програми інтелект-тренінгів, тренінг-семінарів, які сприяли б формуванню та розвитку інтелектуального потенціалу при впровадженні організаційних змін на підприємстві.

Необхідною умовою успішного впровадження організаційних змін на підприємстві є активізація його інтелектуального потенціалу. Можна виділити такі перспективні методи: створення сприятливого організаційно-психологічного клімату на підприємстві, організація процесу генерування пропозицій та нових ідей стосовно запровадження, реалізації й управління організаційними змінами (опрацювання механізмів оцінки цих пропозицій та ідей), пошук механізмів моральної та матеріальної винагороди працівників.

Комплексне використання цих методів дозволить в повній мірі активізувати інтелектуальний потенціал підприємства для успішного запровадження та реалізації організаційних змін.

Список використаних джерел

1. В Україні, незважаючи на кризу, можна заробляти на інтелекті [Електронний ресурс] / УНІАН Джерело: human-rights.unian.net // Інтелектуальна власність — 2011. — № 3. — Режим доступу до журн. : <http://www.intelvlas.com.ua/digest/miscellaneous/1659/>
2. Балацкий О.Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого // Сумы: ИТД "Университетская книга", 2006. – 973 с.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ТВОРЦІВ

*Садикова Яна, викладач кафедри юридичних дисциплін,
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ*

На сьогодні в Україні створено сучасну законодавчу базу щодо захисту авторських прав. В той же час залишаються проблеми «практичні», тобто проблеми правозастосування. Норма матеріального права є моделлю, на яку орієнтуються суд та особи, які беруть участь у справі, в процесі доказування. Невдала модель стає перешкодою у досягненні мети осіб, які беруть участь у справі – отримати захист своїх прав, та суду – швидкого та правильного вирішення справи. Легкість формування предмету доказування в конкретній справі, фактична здійсненність доказування кожної обставини, включеної до змісту предмета доказування стають лакмусовим папірцем дієвості норми матеріального права. Таким чином, юридична практика через предмет доказування стає джерелом (витоком, орієнтиром) нормотворчої діяльності.

Аналіз норм, які закріплюють особисті немайнові права творця, пропонується здійснити з точки зору процесуального права, а саме в ракурсі формування предмету доказування.

Ст. 438 ЦК України встановлює, що автору твору належать особисті немайнові права, встановлені статтею 423 ЦК України, а також право:

- вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо;
- забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; на недоторканність твору.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про авторське право та суміжні права» автору належать такі особисті немайнові права:

- вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом; вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на

творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

- вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора.

Звертає на себе увагу формулювання п. 1 ч. 1 ст. 14 Закону, оскільки, якщо перекласти таке право «на мову предмету доказування», то позивачеві слід доказати факт порушення права вимагати визнання авторства, що може полягати у створенні перешкод у висловленні вимоги про зазначення імені автора. А це, слід визнати, відрізняється від факту порушення права на ім'я, зміст якого, в тому числі, складають правомочності «на чужі дії», а в даному разі – право на зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо. Те ж саме стосується і п. 1 ч. 1 ст. 438 ЦК України.

Право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо, право забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору та право обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору в юридичній літературі розглядаються в якості правомочностей права на ім'я [1; с. 11].

Таким чином, здійснений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що особисті немайнові права творців сформульовані нечітко і без врахування напрацювань з теорії права, цивільного права та цивільного процесуального права.

Список використаних джерел:

1. Коссак В. М., Якубовський І. Є. Право інтелектуальної власності: Підручник. – К.: Істина, 2007. – 208 с.

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Хворост О.О., к.е.н., доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки

В Україні сформовано організаційну структуру органів, які забезпечують діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності.

Державний департамент інтелектуальної власності створений у квітні 2000 р. Його завданнями є: участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, прогнозування та визначення перспектив і напрямків розвитку у сфері інтелектуальної власності, розроблення нормативно-правової бази функціонування державної системи охорони інтелектуальної власності, організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Український інститут промислової власності (Укрпатент) здійснює функції: приймає заявки на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності, проводить експертизи за цими заявками, забезпечує державну реєстрацію об'єктів промислової власності, здійснює державну реєстрацію договорів про передачу права на об'єкти промислової власності, що охороняються в Україні та договорів про видачу дозволу на їх використання, здійснює інформаційне забезпечення, формує фонди національної патентної документації та інше.

Українське агентство з авторських та суміжних прав виконує функції: забезпечує охорону авторських та суміжних прав, здійснює державну реєстрацію (за бажанням авторів) прав авторів на інформаційне забезпечення, проводить управління майновими правами авторів та їх правонаступників, надає допомогу в управлінні майновими правами та ін.

Державне підприємство «Інтелзахист» створене у 2002 році з метою організації видачі контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів та фонограм, а також посилення захисту прав у сфері інтелектуальної власності.

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються окремими положеннями Конституції України (ст. 41, 54), нормами Цивільного кодексу України (Книга IV "Право інтелектуальної власності"), Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення.

В Україні діють 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності. Це закони України: "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на знаки для товарів і

послуг", "Про охорону прав на сорти рослин", "Про охорону прав на зазначення походження товарів", "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем", "Про авторське право і суміжні права", "Про захист економічної конкуренції", "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм", "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування".

Окремі норми, що стосуються інтелектуальної власності, містяться в багатьох інших законах України.

Міжнародна система охорони промислової власності спрямована на формування єдиних підходів до забезпечення правової охорони промислової власності. Комплекс заходів з міжнародного співробітництва координує Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка є однією з 16-ти спеціалізованих у Організації Об'єднаних Націй. Початок ВОІВ в її теперішньому вигляді було покладено в 1883 і 1886 рр., коли були прийняті, відповідно. Паризька конвенція з охорони промислової власності та Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів. Кожна з цих Конвенцій передбачала створення секретаріату - Міжнародного бюро. У 1893 р. обидва Бюро були об'єднані і до кінця 1970 р. виступали під різними назвами, коли в силу Паризької конвенції їм на зміну прийшло Міжнародне бюро інтелектуальної власності. ВОІВ була заснована конвенцією, підписаною в Стокгольмі 14 липня 1967 р. під назву «Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності». Конвенція набула чинності в 1970 р.

Діяльність ВОІВ в основному ведеться у трьох напрямках: реєстраційна діяльність, забезпечення міжурядового співробітництва з адміністративних питань інтелектуальної власності і програмна діяльність (у тому числі й освітня, яка надається Всесвітньою Академією ВОІВ). Україна є членом цієї організації з 26 квітня 1970 року.

Міжнародні угоди з охорони інтелектуальної власності, які укладені в рамках ВОІВ, складаються з програмних, реєстраційних та кваліфікаційних. До *програмних угод* належать:

- Паризька конвенція про охорону промислової власності (укладена 20 березня 1883 р.);
- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (укладена 17 липня 1970 р.);
- Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення (Римська конвенція, укладена 26 жовтня 1961 р.);
- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури;

- Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, що вводять в оману, позначень походження товарів (1891 р.);
- Договір про закони щодо товарних знаків;
- Міжнародна конвенція про охорону селекційних досягнень.
До *реєстраційних угод* ВОІВ належать:
- Договір про патентну кооперацію (РСТ (*Patent Cooperation Treaty*)), 24 січня 1978 р.);
- Договір про патентне право (PLT, 2000 р.);
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (14 квітня 1891 р.);
- Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (1925 р.);
- Лісабонська угода про охорону найменування місць походження та їх міжнародної реєстрації (1958 р.).

Класифікаційні угоди:

- Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію (МПК);
- Ніццька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП), 1957 р.;
- Віденська угода щодо закладення Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків (КЗЕ);
- Локарнська угода щодо заснування міжнародної класифікації промислових зразків (МКЗП).

У рамках діяльності ВОІВ була укладена у 1994 році, а набула чинності з 1 січня 1995 року Угода TRIPS про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності. Ця угода регулює широкий спектр прав, які відносяться до інтелектуальної власності: авторське право і суміжні права, право на товарні знаки, географічні вказівки, промислові зразки, патенти, топографії інтегральних мікросхем і закриту інформацію. Інші сфери інтелектуальної власності, як корисні моделі, угодою не регулюються.

Україна є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності та учасницею найважливіших угод у цій сфері: Бернської конвенції щодо охорони авторського права, Паризької конвенції з охорони промислової власності, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Договору про патентну кооперацію, Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури, Найробського договору про охорону Олімпійського символу. Це надає змогу діяти принципам цих угод при отриманні міжнародних патентів та свідоцтв.

Основні принципи Паризької конвенції щодо охорони об'єктів промислової власності та їх характеристика наведена в таблиці 1.

Таблиця 1. - Основні принципи Паризької конвенції щодо охорони об'єктів промислової власності та їх характеристика

№ п/п	Принцип	Основні ознаки
1.	Принцип національного режиму	Можливість отримання правової охорони для будь-якої особи як громадянина країни, так і без громадянства
2.	Принцип пріоритету	Пріоритет – це першість у часі при здійсненні будь-якої діяльності. Пріоритет для об'єктів промислової власності можливо вимагати тільки один раз. Для винаходів можливо встановити пріоритет на протязі 12 місяців з дати подачі правильно оформленої заявки на видачу патенту в національне відомство, для корисних моделей, промислових зразків та знаків для товарів та послуг - на протязі 6 місяців
3.	Принцип територіальності прав	Патент, виданий на Україні за національною системою охорони, буде мати дію охорони тільки на території України. Держави-учасниці Паризького Союзу мають право у відповідності зі своїми інтересами встановлювати особливі вимоги до порядку отримання прав на об'єкти промислової власності.
4.	Незалежність патентної охорони	Патент може видаватися тільки згідно з національним законодавством. Так, наприклад, в країнах ЄС заборонено патентувати способи лікування людини, а в Україні та Росії на це може бути виданий патент.
5.	Право на ім'я	Автор винаходу та корисної моделі може бути названий, автор промислового зразка повинен вказуватися завжди.
6.	Принцип балансу інтересів: винахідник – власник патенту – суспільство	У разі безпідставної відмови власника патенту надати ліцензію, у судовому порядку можливо отримати примусову ліцензію. Ліцензія примусова - правовий

		документ, що видається за рішенням компетентної інстанції в обов'язковому порядку при наявності певних обставин (невикористання об'єкта промислової власності, недостатнє використання, суспільна потреба у більш широкому використанні винаходу) у випадку неможливості досягти згоди із власником власності на патент. Плата за примусову ліцензію розраховується за затратним методом.
7.	У випадку форс-мажорних обставин можливо використання винаходу без дозволу власника патенту	У разі Чорнобильської катастрофи було проведено пошуки на усі можливі способи запобігання наслідкам.
8.	Принцип тимчасової охорони на виставках	У цьому разі отримується пріоритет виставки, тобто пріоритет винаходу, промислового зразка або корисної моделі, передбачений для країн-учасниць Паризької конвенції з охорони промислової власності та що встановлюється на вимогу заявника, починаючи з дати розміщення експоната на офіційній або офіційно визнаній міжнародній виставці. Дає змогу для охорони об'єктів інтелектуальної власності, які ще не мають охоронних документів. Діє пріоритету для винаходів - 12 місяців, для корисних моделей та промислових зразків 6 місяців (тобто за цей період є можливість подати документи для отримання патенту). Після закінчення терміну втрачається новизна об'єкту, отримання охоронного документу стає неможливим.

З метою спрощення процедури патентування у 1970 році був прийнятий Договір про патентну кооперацію (РСТ). Система РСТ передбачає спрощену процедуру для винахідника або заявника для запиту й, в остаточному підсумку, одержання патентів у великій кількості країн.

Замовник за системою РСТ проходить процедуру, яка складається з чотирьох етапів. Перший загальний етап, що називається міжнародною фазою, включає чотири основні стадії: перша стадія - подача заявки, друга стадія - міжнародний пошук, потім - міжнародна публікація й після цього стадія міжнародної попередньої експертизи. Потім, але тільки у випадку, якщо заявник бажає продовжити діловодство за своєю заявкою, виконується національна фаза. Національна фаза здійснюється в кожному з відомств, у яких заявник повинен завершити процедуру патентування. Це може означати або тільки одне, або два, або п'ять, або десять відомств, включаючи й національні, і регіональні відомства, коли заявник повинен буде вказати певні країни, але з метою одержання регіонального патенту. Національна фаза є другим загальним етапом процедури РСТ. На стадії національної фази заявник фактично може обробити свою міжнародну заявку в регіональному патентному відомстві. Європейське патентне відомство є одним з таких прикладів регіонального відомства.

Наступна стадія, публікація, повністю підтримується Міжнародним бюро в Женеві. Фактично це єдина функція по РСТ, за яку ВОІВ несе виняткову відповідальність. Організація публікує усі заявки РСТ, звідки б вони не надходили й на якій мові не подавалися б.

Четверта стадія являє собою міжнародну попередню експертизу, і для цього ВОІВ звичайно звертається у відомство, що проводило міжнародний пошук. Основна мета РСТ складається в спрощенні процедур, пов'язаних з одержанням патентів у ряді різних країн.

Для промислових зразків на міжнародному рівні отримання патенту, який буде діяти і в інших країнах світу, можна здійснити на підставі Гаазької угоди про міжнародне депонування промислових зразків. Основна мета Гаазької системи – надати можливість отримання охорони для одного чи декількох промислових зразків шляхом депонування у Міжнародному бюро ВОІВ. Тобто, можна отримати патент на промисловий зразок та його охорону у всіх країнах, які входять до Гаазької угоди, подавши заявку на отримання міжнародного патенту до Міжнародного бюро ВОІВ або до Державного департаменту інтелектуальної власності та сплативши один збір. Національна реєстрація промислового зразка не потрібна. Коли подається міжнародна заявка, вона фіксується у Міжнародному реєстрі, відбувається публікація на експертиза у країнах, що зазначені у заявці. Таким чином, наприклад, дизайнер з України може здійснити міжнародне депонування та отримати патент на свій промисловий зразок, що надасть йому охорону у Франції, Італії та Росії, подавши одну заявку та сплативши один збір.

На міжнародному рівні для отримання міжнародного свідоцтва на знак для товарів та послуг (або товарну марку) можна використати Мадридську

систему. Заявник подає до державного департаменту інтелектуальної власності заявку щодо отримання міжнародної реєстрації торгівельного знаку, де вказує перелік країн – членів Мадридської угоди, в яких він бажає отримати охорону. Міжнародне бюро реєструє заявку та передає її до цих країн. Патентні відомства країн проводять експертизу на відповідність умовам обороноздатності та надсилає своє рішення про видачу свідоцтва до ВОІВ. Українськими товаровиробниками у 2008 році до міжнародної реєстрації товарного знаку за Мадридською системою було подано 208 заяв. В Україні за Мадридською системою зареєстровано на 01.12.2010 р. 159 знаків, серед яких WINSTON CHURCHILL CHARTWELL, Davidoff та інші.

На відмінність від Гаазької системи міжнародної реєстрації промислових зразків, Мадридська система вимагає попередню національну реєстрацію торгівельного знаку. Коли ця система зароджувалася, вона була спрямована як засіб розповсюдження охорони національної реєстрації товарного знаку на інші країни-члени Мадридської угоди. За більш, ніж сто років система стала складніша, однак зберігся основний принцип, згідно з яким для отримання міжнародного свідоцтва необхідно подати заявку на реєстрацію до патентного відомства у своїй країні.

Існує залежність у термінах дії міжнародного та національного свідоцтв. Якщо національне свідоцтво буде достроково анульовано на протязі п'яти років з дати реєстрації, то міжнародне свідоцтво також анулюється. Якщо національне свідоцтво припинить дію після п'яти років, то міжнародне не буде анульовано. Часткове припинення дії свідоцтва на національному рівні буде означати часткове припинення дії й на міжнародному рівні.

Важливе місце серед засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу займають найменування місць походження товарів, які вказують на наявність у продукції особливих, неповторних властивостей, зумовлених місцем її виробництва.

Зазначення походження товарів — це позначення товарів, що походять з певної країни, місцевості, населеного пункту тощо. Вони поділяються на просте та кваліфіковане зазначення.

Просте зазначення походження товару – будь-яке словесне чи зображувальне (географічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, наприклад, „Зроблено в Україні”.

Кваліфіковане зазначення походження товару – термін, що охоплює назву місця походження товару, особливі властивості якого винятково або головним чином зумовлені характерними для цього географічного місця природними і (або) людськими чинниками), наприклад, Львівське пиво, Іволжанська вода.

Правова охорона простого зазначення походження товару виникає на підставі його використання і не реєструється. Кваліфіковане зазначення походження товару реєструється згідно із законодавчо встановленим порядком і засвідчується свідоцтвом. Для попереджувального маркування назви місця походження товару застосовується обведена овалом аббревіатура НМП (найменування місця походження) або ГЗП (географічне зазначення походження).

Значення походження товарів може мати словесну, зображувальну форму, виступати у вигляді національного символу, географічної карти тощо. Водночас зазначення походження товарів слід відрізнити від загальноживаних позначень товарів певного виду, не пов'язаних з конкретною місцевістю їх виготовлення, незважаючи на те, що вони містять назви географічних об'єктів, наприклад, „київський торт”, „голанський сир”. Такі зазначення не мають охорони, тому можуть використовуватися без дозволу будь-якими виробниками.

Правова охорона надається кваліфікованому зазначенню походження товарів, якщо виконуються умови:

- це назва географічного місця, з якого товар походить;
- вживається як назва певного товару чи як складова частини цієї назви;
- у вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови або поєднання характерних природних умов і людського фактора, що надають товару особливих властивостей порівняно з однорідними товарами з інших географічних місць;
- позначуваний цією назвою товар має відповідні властивості, що виключно або головним чином зумовлені характерними для певного географічного місця природними умовами чи поєднання цих умов з характерними для цього географічного місця людським фактором;
- виробництво та переробка позначувального цією назвою товару здійснюється в межах зазначеного географічного місця.

При прийнятті Паризької конвенції про охорону промислової власності недобросовісна конкуренція була проголошена як протиправна дія, спрямована на порушення прав на об'єкти промислової власності. У статті 10bis (2) Конвенції зазначено, що недобросовісна конкуренція – це “будь-який акт конкуренції, що не відповідає чесним звичаям у промислових та торгівельних справах”. У статті 10bis (3) вказується, які дії підлягають забороні:

- всі дії, здатні будь-яким способом викликати змішування стосовно підприємства, продуктів або промислової чи торгівельної діяльності конкурента. Це може бути копіюванні зовнішнього вигляду упаковки, схожа назва та інше;

- неправдиві твердження при здійсненні комерційної діяльності здатні дискредитувати підприємство, продукти або промислову чи торгівельну діяльність конкурента – тобто дискредитація конкурента;
- вказівки або твердження, використання яких при здійсненні комерційної діяльності може ввести громадськість в оману відносно характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування або кількості товарів. Введення в оману – це розповсюдження неправдивої або тією, що здатна ввести в оману інформації про власний товар, або правдивої інформації про власний товар, яка може скласти неправдиве враження про товар конкурента. Наприклад, у багатьох країнах додавання хімічних речовин у хліб заборонено. Тому таке рекламне повідомлення, як „наш хліб вироблено без хімічних домішок” буде складати оманливе враження, що хліб конкурента вироблено з хімічними речовинами і викликає у споживача введення в оману.

Одним із основних законодавчих актів, що регулює конкурентну діяльність в Україні є Закон України „Про захист від недобросовісної конкуренції”. Згідно з Законом, недобросовісними вважаються дії, пов’язані з:

- неправомірним використанням ділової репутації суб’єкта господарювання (паразиткування), порівняльна реклама;
- створення перешкод суб’єктам господарювання в процесі конкуренції та використання неправомірних переваг у конкуренції (дискредитація суб’єкта; купівля-продаж товарів, виконання робіт, надання послуг із примусовим асортиментом; схилення до бойкоту суб’єкта господарювання; схилення постачальника до дискримінації покупця; схилення до розірвання договору з конкурентом; підкуп працівника постачальника або покупця);
- неправомірним збиранням, розголошенням і використанням комерційної таємниці, включаючи й спонукання до розголошення комерційної таємниці.

Отже, захист та охорона об’єктів інтелектуальної власності, встановлена на оптимальному рівні, є передумовою розвитку конкурентоспроможності України та її успішної інтеграції у світове співтовариство. Використання систем охорони сприятиме розвитку винахідництва, підвищенню творчої та інноваційної діяльності, покращенню міжнародного іміджу України, підвищенню розвитку національної економіки та прискоренню економічного розвитку нашої країни.

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ

*Скиданенко Ю.П., асистент
Сумський державний університет*

Інноваційна стратегія розвитку держави є важливим напрямом забезпечення конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку. Провідна роль інноваційного розвитку країни належить промисловим підприємствам, що розробляють і впроваджують новітні технології, налагоджують виробництво нових видів продукції, створюють передумови для інноваційного розвитку суб'єктів господарювання інших секторів економіки. Інноваційна діяльність в Україні характеризується зменшенням кількості промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, скороченням частки коштів державного бюджету у загальних обсягах фінансування інноваційної діяльності у промисловості, зменшенням частки витрат на дослідження і розробки у загальному обсязі інноваційних витрат у промисловості. Основними причинами такого стану інноваційної сфери є недосконалість механізмів реалізації інноваційної стратегії розвитку економіки, несформованість інфраструктури ринку інновацій, відсутність у підприємств попиту на інновації внаслідок низького рівня конкуренції на вітчизняному ринку, недостатність фінансування.

Щодо фінансування інновацій, то цікавість викликають венчурні фонди, хоча даний вид фінансування є досить ризиковим. Зауважимо, що у західних країнах та в Україні ризики різні. У західних країнах виключається можливість інвестицій венчурного фонду у виробництво товарів народного споживання. Там венчурні фонди інвестують тільки в наукомісткі галузі і підприємства. Основними сферами використання венчурних інвестиційних фондів в Україні є використання цінних паперів для податкової оптимізації будівництва і продажу нерухомості. Понад 70% їх вкладень - це будівництво. Завдяки податковим пільгам, якими користуються венчурні фонди, забудовники та інвестори можуть заощадити. Враховуючи той факт, що держава не обмежує венчурні фонди ні у кількості учасників, ні в інструментах вкладень, дана схема позбавляє забудовника від необхідності платити податок на прибуток, що збільшує рентабельність його діяльності.

Як відзначають більшість аналітиків, зростання кількості венчурних фондів в Україні пов'язане зі спрощеною звітністю і пільгами при оподаткуванні. У поєднанні з простотою адміністрування й податковими стимулами, що надаються венчурним інвестиційним фондам, відсутність зазначених обмежень робить венчурні фонди ефективним інвестиційним інструментом, який може бути корисний як великим вітчизняним фінансово-промисловим групам та іноземним інвестиційним фондам, так і невеликим

компаніям. Крім того, венчурні фонди дають можливість інвестувати кошти за кордон, реалізовувати вексельні схеми, отримувати кредити під заставу активів. Хоча на жаль, Україна не є привабливою для іноземного венчурного бізнесу. Іноземним компаніям здається дивним, що така надійна сфера інвестицій, як нерухомість, у нас може обслуговуватися венчурними компаніями, тоді як у всьому світі - фондами фінансування будівництва.

Для забезпечення високої прибутковості венчурні фонди повинні вибрати найменш конкурентні види бізнесу, а саме підприємства з виробництвом наукомісткої продукції.

Необхідно вдосконалювати політику розвитку венчурного підприємництва в державі, надавати певні гарантії структурам венчурного капіталу, заохочувати сміливі ризиковані проекти, які б забезпечили конкурентоздатність держави на ринках новітніх технологій. Особливо це стосується тих регіонів, де є високий науковий потенціал та регіонів, де відбувається зростання малих підприємств у галузі науки та наукового обслуговування. В умовах скорочення бюджетних асигнувань на розвиток освіти і науки, венчурне підприємництво може забезпечити реальні умови для збереження інтелектуального потенціалу нації.

В Україні є багато факторів, які можуть сприяти розвитку підприємницьких структур венчурного капіталу. До них треба віднести наявність дешевої, висококваліфікованої та творчої робочої сили; великі запаси сировинних ресурсів, а також коштів, які осідають в іноземних банках; зручне географічне положення, тощо. Можна вважати, що вдосконалення політики держави щодо розвитку венчурного підприємництва і стабілізація економічного стану в Україні будуть сприяти розвитку таких структур.

Політика стимулювання інноваційної активності венчурного підприємництва повинна проводитися на всіх рівнях управління - від уряду до місцевих органів влади. Основною метою регіональної науково-технічної політики і політики підтримки венчурного бізнесу є: максимальне використання венчурного підприємництва для соціально-економічного розвитку регіону; стабілізація та розвиток економіки держави з урахуванням науково-технічних та природних особливостей регіонів; визначення напрямків розвитку венчурного бізнесу в регіоні; розвиток наукомісткої і конкурентоспроможної продукції регіону; задоволення потреб регіону в послугах і продукції венчурних підприємств.

Незважаючи на те, що виконання перерахованих умов вимагає часу і зусиль як з боку законодавства, так і політики інвестування, в Україні є галузі, що володіють далеко не вичерпаним потенціалом, відповідно існують і проекти, які потребують фінансування і є потенційно вигідними для венчурного інвестора.

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ РЕСУРС СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Михайлова Л.І., доктор економічних наук, професор;
Киричок О.В., науковий співробітник
Сумський національний аграрний університет*

Безальтернативна інтеграція України у світовий економічний простір, з одного боку, та низький науково-технічний рівень забезпечення аграрного виробництва, знос матеріальних та дефіцит фінансових ресурсів - з іншого, практично не залишають надій вітчизняним виробникам вистояти у жорсткій конкурентній боротьбі. Нематеріальні активи є, напевно, єдиним активом, який може мобілізувати в досить короткий термін наявні переваги сільськогосподарських підприємств для завоювання стабільного положення на українському ринку в боротьбі з конкуруючими підприємствами. Зазначимо, що під нематеріальними активами ми розуміємо немонетарні активи, що є цінностями для підприємства, а також різноманітні права на види власності, володіння якими забезпечує підприємству певну користь та отримання доходу.

Незважаючи на те, що проблема управління нематеріальними активами є відносно новою, вона все ж знаходиться в полі зору як українських, так і зарубіжних вчених, серед яких: М.С. Абрютіна, В.З. Бурчевський, Е. Брукінг, П. Друкер, Р. Каплан, О.Г. Мендрула, К.В. Ізмайлова, М.Я. Коробова, Г.В. Савицька, Т. Стюарт, О.Г. Осипова, М.Г. Чумаченко та інші.

Втім для практиків аграрного бізнесу питання володіння нематеріальними активами загострилося саме відповідно до інтенсифікації процесів реалізації інтеграційних прагнень України, зокрема, на шляху здобуття нею членства в СОТ. Проте і до сьогодні в балансах більшості сільськогосподарських підприємств нематеріальні активи, як правило, взагалі відсутні, або їх частка є дуже малою (2-5 %). Зазначимо, що в сільськогосподарських підприємствах Сумської області вартість нематеріальних активів склала в 2004 р. 128,0 тис. грн., проте уже в 2009 р. зросла до 1874,1 тис. грн., тобто, збільшилась за п'ять років в 14,6 раз. Таке збільшення відбулося переважним чином за рахунок оформлення прав на оренду земельних ділянок деякими підприємствами. У той час як в сільськогосподарських підприємствах економічно розвинених країн їхня величина значно перевищує вартість матеріальних активів (40-90%).

Дослідження показують, що суть проблеми полягає не в тому, що наші підприємства не використовують нематеріальні активи, у більшості випадків вони є, просто вони не повністю враховані, не оцінені й не

використовується в обороті. Безумовно, у кожному товарі, який виробляється на підприємстві, закладені результати інтелектуальної діяльності конкретних працівників. Це оригінальні, незалежно від ступеня новизни, технічні, технологічні, комерційні або організаційні рішення, в результаті яких у продукції з'явилися необхідні споживчі якості. І, безумовно, майже всі сільськогосподарські підприємства для аналітичних розрахунків використовують різноманітні комп'ютерні програми, за допомогою яких вони полегшують собі роботу та скорочують час на отримання певних результатів.

Враховуючи це, ми можемо стверджувати, що за рахунок нарощування нематеріальних активів сільськогосподарські підприємства зможуть отримати важливі конкурентні переваги у вигляді:

- підвищення вартості підприємства;
- покращення його інвестиційної привабливості;
- підвищення ефективності використання усіх матеріальних активів;
- підвищення своєї платоспроможності та отримання кредиту під заставу нематеріальних активів.

Разом з тим, наявність нематеріальних активів само по собі не забезпечує ефекту, вони можуть приносити дохід лише в тому випадку, якщо вони спрямовані на інтенсифікацію використання інших видів ресурсів, а також якщо вони правильно оцінені. Слід вказати, що до сьогодні питання комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності та її оцінки ще не зовсім впорядковані та невнормовані. Наступною проблематичною, дискусійною проблемою або такою, що потребує подальшого дослідження, є неврегульованість питання розподілу нематеріальних активів за умови призупинення діяльності підприємств – господарських товариств.

Таким чином, в умовах, коли нематеріальні активи уже використовуються всіма суб'єктами міжнародних економічних відносин, інтеграція України у світогосподарські зв'язки змушує національних виробників залучати до виробничого процесу комерціалізовані результати інтелектуальної праці. За теперішніх ринкових умов сільськогосподарські підприємства під час здійснення будь-якої економічної діяльності не можуть ігнорувати таким важливим чинником ефективності як володіння нематеріальними активами.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

*Махнуша Світлана Михайлівна, доц., к.е.н.,
Сумський державний університет*

В сучасних умовах конкурентних ринків все більшої актуальності набувають проблеми правової охорони нематеріальної власності, яка може бути легкою здобиччю несумлінних конкурентів у разі нехтування такою охороною.

Говорячи про нематеріальну власність, слід розглядати й поняття інтелектуальної власності. На сьогодні об'єкти такої власності є широко представленими у діяльності суб'єктів господарювання.

З точки зору відокремлюваності/невідокремлюваності від підприємства та/або індивідуума серед них розрізняють такі групи об'єктів:

1) такі, що є невідокремлюваними від індивідуума та не є безпосередньою власністю підприємства (знання, досвід, навички, кваліфікація персоналу тощо);

2) такі, що можуть бути відокремленими від підприємства на умовах платності використання та є його власністю (патенти, ліцензії, торгові марки тощо);

3) такі, що не можуть бути відокремлені від підприємства та є його власністю (гудвіл, клієнтський капітал, інтерфейсний капітал, переваги географічного розташування, природні умови тощо).

Говорячи про інший класифікаційний підхід до виокремлення груп таких об'єктів з точки зору їх сутнісних особливостей — серед них виділяють:

1) об'єкти промислової власності;

2) нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності;

3) об'єкти авторського права та суміжних прав.

У структурі зазначених об'єктів окреме місце посідає комерційна таємниця (в межах групи нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності). Проблеми її коректного трактування та охорони є актуальними на сьогодні, адже саме вона являє собою сукупність виключних знань, рішень, методів організаційно-економічного, техніко-технологічного та іншого характеру, які дозволяють підприємству посідати власне виключне місце у конкурентному середовищі та формують виключну специфіку його діяльності, що є необхідною умовою успіху на конкурентному ринку.

Проблемам інтелектуальної власності в цілому і комерційної таємниці зокрема приділено неабияку увагу у працях відомих науковців, серед яких слід підкреслити вагомість досліджень таких вчених як П.М. Цибульов [2-3], О.А. Підопригора [1], О.Б. Бутнік-Сіверський [1], В.С. Дроб'язко [1] та ін.

Ними проведений детальний аналіз сутності та особливостей об'єктів інтелектуальної власності, а також розглянуто проблеми їх управління, комерціалізації, охорони та захисту. Однак недостатньо вивченою та дискусійною залишається проблема комерційної таємниці та її правової охорони. Тому наше дослідження має саме таку спрямованість.

Метою дослідження є висловлення пропозицій щодо удосконалення підходів до процедури правової охорони комерційної таємниці.

Задачами дослідження є:

- уточнення сутності комерційної таємниці та її складових;
- аналіз існуючих підходів до її охорони.

Перш за все, нагадаємо та конкретизуємо, що ж мається на увазі, говорячи про комерційну таємницю.

Термін „комерційна таємниця” був введений у правовий оборот Законом України „Про підприємства в Україні” від 27.03.1991 р. Під комерційною таємницею підприємства розуміються відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може заподіювати збиток його інтересам [4].

Згідно Закону України „Про інформацію” від 02.10.1992 р. конфіденційна інформація — це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. Особливістю відомостей, які складають комерційну таємницю як вид конфіденційної інформації, є їх комерційний і господарський характер. Тобто це інформація, яка має економічну цінність, здатна впливати на фінансове становище суб'єкта підприємницької діяльності, на розмір одержуваного ним прибутку. Ступінь доступу кожного з працівників до такої інформації визначається підприємцем самостійно, а умови користування — документами, затвердженими підприємцем, і трудовим договором (контрактом). Інформацію про „комерційну таємницю” підприємця вони одержують у рамках адміністративних правовідносин. За розголошення комерційної таємниці службовці державних органів і організації несуть відповідальність, встановлену законодавством України [5].

Згідно Закону України „Про захист від несумлінної конкуренції” від 07.06.1998 р. розголошення комерційної таємниці — це ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на це, з відомостями, які відповідно до діючого законодавства України, складають комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі в зв'язку з виконанням службових обов'язків, у випадку, якщо це заподіяло або могло заподіяти шкоду суб'єктові (підприємцю) [6].

Слід зазначити, що в Україні, на жаль, має місце недосконалість законодавства у сфері визначення й правової охорони комерційної таємниці. Як така пряма правова охорона цього об'єкту інтелектуальної власності відсутня внаслідок самої специфіки та конфіденційності інформації, яка підлягає реєстрації.

На нашу думку, окремими (частковими) формами її правової охорони є свідоцтва, патенти, які видаються на відповідні об'єкти промислової власності (промислові зразки, корисні моделі, винаходи, торгові знаки тощо) та інші — визначені згідно із існуючою класифікацією — об'єкти інтелектуальної власності. Безумовно, ці охоронні документи частково є формою закріплення прав підприємства на форми та способи його господарювання. Але вони не охоплюють суцільно усі аспекти комерційної таємниці. Тому доцільним є впровадження окремого охоронного документу, у якому було б зазначено чітку „формулу” комерційної таємниці підприємства та окреслено її конкретні обрис. Впровадження такої процедури з урахуванням аспекту нерозголошення конфіденційної інформації має здійснюватися відповідними органами (наприклад, у межах повноважень Укрпатенту та Державного департаменту інтелектуальної власності, із залученням, скажімо, відповідних осіб — як-то патентних повірених, які мають надавати кваліфіковані послуги із зазначених питань) за стандартними схемами видачі ними охоронних документів.

Реалізація такого підходу, з нашої точки зору, дозволить документально окреслити конкретні межі комерційної таємниці підприємства та стане обґрунтованою основою пред'явлення претензій у разі її несанкціонованого використання.

Список використаних джерел

1. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб'язко та ін.; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. — 2-ге вид., переробл. та допов. — К.: Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре”. — 2004. — 672 с.
2. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності / П.М. Цибульов // Навчальний посібник. — К.: Інститут інтелектуальної власності і права. — 2005. — 108 с.
3. Цибулев П.Н. Оценка интеллектуальной собственности / П.Н. Цибулев. — К.: Институт интеллектуальной собственности и права. — 2005. — 184 с.
4. Закон України „Про підприємства в Україні” від 27.03.1991 р.
5. Закон України „Про інформацію” від 02.10.1992 р.
6. Закон України „Про захист від несумлінної конкуренції” від 07.06.1998 р.

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

*Греков І.П., к.ю.н., доцент кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет*

Проблеми охорони інтелектуальної власності сьогодні вийшли в світі на перший план і стали вже не просто юридичними або комерційними питаннями. Унаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної світової економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, пов'язаною з економічною безпекою та вимагають стратегічних підходів до їх вирішення. Процеси інтелектуалізації досягли надзвичайно високої інтенсивності, немислимої ще десятиліття тому. Нині у світі діють понад 4 млн. патентів; щороку подається приблизно 700 тис. заявок на патентування; 2000 р. дохід від продажу ліцензій на запатентовані об'єкти становив 100 млрд. дол., що вдесятеро більше, ніж 1990 р.

Важливо враховувати, що в основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова частина світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку. І за останні роки Україна значно активізувала процес входження в світові структури, що регулюють інтелектуальну власність, і вже є учасницею 15 з 26 універсальних міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері. Але проблемою залишається незавершеність процесів здобуття членства в Світовій торговельній організації (СОТ) і забезпечення участі в Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Не завершено і процес приєднання до ряду міжнародних конвенцій та договорів.

Велике значення для ефективно охорони інтелектуальної власності має процес входження України в регіональні європейські структури регулювання цієї сфери, і передусім у структури Європейського союзу. На цьому напрямі також є нерозв'язані проблеми — невизначеність позиції України щодо Євразійської патентної конвенції та налагодження відносин із Євразійською патентною організацією, відсутність перспективних програм взаємодії з Європейським патентним відомством і Відомством із гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС). Домінуючу роль у сфері двосторонніх відносин у цій царині, безумовно, відіграють США, які є світовим технологічним лідером. Саме цей чинник, а не тільки загроза

санкцій із боку Сполучених Штатів, є потужним стимулом до розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні.

Слід підкреслити, що протягом останнього десятиліття в Україні відбувався досить інтенсивний процес становлення системи охорони інтелектуальної власності. На сьогодні система органів регулювання сфери охорони інтелектуальної власності в Україні перебуває в завершальній фазі формування й уже спроможна виконувати свої основні функції. Її регулюють 37 законів і понад 100 підзаконних актів, дія яких поширюється принаймні на 16 самостійних об'єктів авторського права в галузі науки, літератури й мистецтва, три види об'єктів суміжних прав, дев'ять видів промислової власності й на сферу захисту від недобросовісної конкуренції. Однак ефективність системи знижує цілий комплекс проблем, що вимагають невідкладного розв'язання. Реальні тенденції в сфері реєстрації та використання прав інтелектуальної власності в Україні залишаються суперечливими й не свідчать про ефективне функціонування системи її охорони. Нестабільність умов для винахідницької та раціоналізаторської діяльності через, головним чином, погіршення матеріально-технічних і фінансових умов в інноваційній сфері, обумовила зменшення, порівняно з 1995 р., кількості винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторів майже на третину, а кількість підприємств, що беруть участь у створенні й використанні об'єктів промислової власності, — удвічі. Вкрай незначними є операції з укладання договорів на передачу прав щодо об'єктів промислової власності.

У структурі системи охорони інтелектуальної власності недорозвиненими є елементи, що забезпечують комерціалізацію запатентованих досягнень. При несприятливому кліматі для іноземного інвестування це обумовлює низький показник високотехнологічного експорту на душу населення, за яким Україна майже вдєсятеро відстає від його середньосвітового значення. А на роялті й ліцензійні послуги 2000 р. припадало лише 0,04% українського експорту послуг й 1,27% їх імпорту.

У сукупності проблем охорони інтелектуальної власності в Україні найгострішими є такі: охорона комп'ютерних програм і баз даних (відзначили 65,3% опитаних УЦЕПД експертів), захист від недобросовісної конкуренції (55,6%), охорона знаків для товарів і послуг (товарних знаків) — 52,1%, охорона виробників аудіовізуальної продукції — 50,0%.

Низькі стандарти захисту інтелектуальної власності в Україні значною мірою визначаються браком кваліфікованих фахівців у цій сфері, позаяк вона вимагає досить великого обсягу специфічних знань. На жаль, лише з 2000 р. у цьому питанні почали з'являтися певні позитивні зрушення. Але й сьогодні потужність освітньої системи низька й не може задовольнити попит на фахівців цього профілю. Так, 2000 р. на перший курс Інституту

інтелектуальної власності та права було зараховано лише 39 чоловік, а на другому курсі продовжували навчання 42 студенти. У Харківському міжгалузевому інституті підвищення кваліфікації кадрів за новими напрямками розвитку техніки й технологій при Харківському національному технічному університеті «ХПІ», що готує менеджерів інтелектуальної власності, перших випускників із цього фаху було лише 39.

Нарешті, слід відзначити, що серед головних причин недостатнього рівня ефективності охорони інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном фахівці найчастіше називають «відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном» (54,8% відповідей експертів), «низький рівень правової культури в країні» (46,6%), «відсутність належних знань й інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України» (45,2%). На «законодавчу неврегульованість в Україні питань трансферу технологій, зокрема при виїзді українських фахівців на роботу за кордон», указують 43,8% опитаних УЦЕПД експертів.

За даними української Асоціації іноземних виробників фармацевтичної продукції (AIPM), в Україні на етапі реєстрації в Фармакологічному експертному центрі Міністерства охорони здоров'я не враховується наявність патентного захисту винаходів і промислових зразків, не проводиться патентна експертиза препаратів, що подаються на реєстрацію. Це призводить до порушення патентних прав на оригінальні лікарські препарати. Як наслідок, провідні фармацевтичні компанії світу можуть відмовитися від поставки на ринок України інноваційних лікарських препаратів.

Слід зазначити, що при дуже високому відносному рівні піратства за його абсолютними обсягами Україна не належить до країн-лідерів. Отже, санкції, що загрожують Україні з боку США, або ж ті ускладнення, що виникають в Україні в контексті переговорів стосовно вступу до СОТ, — не мають під собою достатніх підстав, якщо керуватися однаковими критеріями оцінки щодо всіх країн світу, зокрема таких, як Китай або Росія. Україна загалом не входить у десятку країн із найвищими абсолютними обсягами виробництва піратської фонографічної продукції. А втрати доходів світових виробників комп'ютерних програм через українське піратство 2000 р. становили лише 29,7 млн.дол.США, тоді як загалом у світі ці втрати сягають 11,75 млрд.дол.США. Вказані дані свідчать, що за всієї складності проблем охорони прав інтелектуальної власності в Україні навряд чи можна розглядати нашу країну як одну з держав, що своєю піратською діяльністю завдають найбільших збитків легальним виробникам.

УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

*Яровий С.М., к.ю.н., доцент кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет*

З початком формування в Україні перехідної економіки з'явилася й перша законодавча база щодо формування та використання інтелектуальної власності. В сучасних умовах важливу роль у забезпеченні ринкової трансформації, економічному зростанні України відіграють високі технології. Ефективність економіки, науково-технічний розвиток виробництва та формування добробуту суспільства всіляко залежать не тільки від рівня освіти його громадян, а й від їхньої творчої діяльності у суспільстві.

Міжнародне право інтелектуальної власності постійно гармонійно розвивається одночасно з розвитком техніки, технології, людських знань та умінь. Сьогодні значення інтелектуальної власності велике, як ніколи. Більш того, є всі підстави сподіватися, що значення інтелектуальної власності буде і далі зростати.

Вивченням питання щодо формування та функціонування економіко-правових засад щодо використання інтелектуальної власності приділяли увагу українські та зарубіжні вчені: В.Д. Базилевич, Ю.М. Кузнецов, І.І. Дахно, Г.А. Пріб, П.М. Цибульов, О.П. Орлюк, П.Б.Меггс, О.П. Сергєєв та ін.

Головним координуючим міжнародним органом виступає Всесвітня Організація Інтелектуальної Власності (WIPO, www.wipo.int), бюро якої розташовано в Женеві. Ця організація була створена у 1967 році у Стокгольмі. В основу діяльності цієї організації було покладено ідею широкого співробітництва і взаємодопомоги держав при збереженні незалежних національних систем охорони та захисту прав інтелектуальної власності. На сьогодні членами цієї організації є більш ніж 180 країн світу, Україна приєдналася до ВОІВ 26 квітня 1970 року (26 квітня – день інтелектуальної власності в Україні).

В рамках ВОІВ підписано багато різноманітних угод, які значно спрощують процедуру отримання міжнародних патентів та зменшують реєстраційні витрати.

Міжнародні угоди з охорони інтелектуальної власності, які укладені в рамках ВОІВ, складаються з програмних, реєстраційних та кваліфікаційних.

В рамках діяльності ВОІВ була укладена у 1994 році, а набула чинності з 1 січня 1995 року Угода TRIPS про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності. Ця угода регулює широкий спектр прав, які

відносяться до інтелектуальної власності: авторське право і суміжні права, право на товарні знаки, географічні вказівки, промислові зразки, патенти, топографії інтегральних мікросхем і закрити інформацію. Інші сфери інтелектуальної власності, як корисні моделі, угодою не регулюються.

Україна є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності та учасницею найважливіших угод у цій сфері: Бернської конвенції щодо охорони авторського права, Паризької конвенції з охорони промислової власності, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Договору про патентну кооперацію, Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури, Найробського договору про охорону Олімпійського символу. Основні міжнародні угоди та дати їх прийняття в Україні наведено в таблиці 1. Це надає змогу діяти принципам цих угод при отриманні міжнародних патентів та свідоцтв.

Таблиця 1 – Реєстрацій угоди, укладені в рамках ВОІВ

Назва угоди	Надає захист	Членство України
Договір про патентну кооперацію РСТ	Надає змогу отримання так званого «всеевропейського» патенту на винаходи	Приєдналася 25 грудня 1991 р.
Мадридська угода про Міжнародну реєстрацію знаків	Отримання свідоцтва щодо міжнародної охорони товарних знаків та торгівельних марок	Приєдналася 25 грудня 1991 р.
Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків	Отримання патенту на охорону промислових зразків	28 серпня 2002 р.
Лісабонська угода про охорону найменування місць походження та їх міжнародної реєстрації	Отримання свідоцтва про міжнародну охорону географічних найменувань	Не є членом угоди

Система РСТ створює вагомні переваги для патентних відомств (зменшення навантаження персоналу), заявників (зниження витрат та зростання поінформованості) та національної економіки в цілому (створення сприятливих умов для придбання нових технологій, залучення іноземних інвестицій тощо). Кількість країн, які підписали цю угоду станом на 31 січня 2008 року складала 138. За даними ВОІВ, станом на 1 січня 2005 року

кількість міжнародних патентних заявок, поданих із використанням Договору про патентну кооперацію, перевищує 1 млн. заявок. При цьому лідерами у патентуванні винаходів є США (їх частка у загальній кількості заявок перевищує 35 %), Японія (16 %), Німеччина (12 %). Таким чином, на частку цих трьох країн припадає більше половини всіх заявок, поданих із використанням РСТ. Україна знаходиться у четвертій десятці за кількістю поданих заявок, проте їх частка не перевищує 0,1 % загальної кількості.

На сьогодні активно розвивається також міжнародне оформлення заявок за процедурою РСТ, згідно з якою заявки однієї країни, подані за цією процедурою, можуть діяти у всіх країнах, які приєдналися до Договору патентної кооперації. Якщо на початку 70-х років минулого століття до цього договору приєдналися лише 20 країн-засновниць (Австрія, Бельгія, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Португалія, З'єднане Королівство, Туреччина, Фінляндія, Франція, Швейцарія й Швеція), тепер їх уже 123. Кожна з цих країн гармонізувала своє інституційне середовище з метою узгодження міжнародного та національного рівнів подання заявки.

У 1994 р. у Москві була підписана Євразійська патентна конвенція, згідно з якою було створено Євразійське патентне відомство та ухвалено рішення про видачу єдиного патенту, що діє на території країн — учасниць Конвенції.

Замовник за системою РСТ проходить процедуру, яка складається з чотирьох етапів. Перший загальний етап, що називається міжнародною фазою, включає чотири основні стадії: перша стадія - подача заявки, друга стадія - міжнародний пошук, потім - міжнародна публікація й після цього стадія міжнародної попередньої експертизи. Потім, але тільки у випадку, якщо заявник бажає продовжити діловодство за своєю заявкою, треба національна фаза. Національна фаза здійснюється в кожному з відомств, у яких заявник повинен завершити процедуру патентування. Це може означати або тільки одне, або два, або п'ять, або десять відомств, включаючи й національні, і регіональні відомства, коли заявник повинен буде вказати певні країни, але з метою одержання регіонального патенту. Національна фаза є другим загальним етапом процедури РСТ. На стадії національної фази заявник фактично може обробити свою міжнародну заявку в регіональному патентному відомстві. Європейське патентне відомство є одним з таких прикладів регіонального відомства.

Наступна стадія, публікація, повністю підтримується Міжнародним бюро в Женеві. Фактично це єдина функція по РСТ, за яку ВОІВ несе виняткову відповідальність. Організація публікує всі заявки РСТ, звідки б вони не надходили й на якій мові не подавалися.

Четверта стадія являє собою міжнародну попередню експертизу, і для цього ВОІВ звичайно звертається у відомство, що проводило міжнародний пошук. Основна мета РСТ складається в спрощенні процедур, пов'язаних з одержанням патентів у ряді різних країн.

Міжнародне співробітництво у сфері охорони товарних знаків та знаків обслуговування було започатковане Мадридською угодою про міжнародну реєстрацію знаків, яка була затверджена 14 квітня 1891 р. Станом на 15 жовтня 2009 р. членами Угоди є 84 країни світу. Ця угода уможливила отримання правової охорони знаків у всіх країнах Мадридського союзу шляхом подання однієї типової заявки в Міжнародному бюро ВОІВ. Заявки на таку реєстрацію спочатку подаються у національні патентні відомства, а вже потім реєструються у Міжнародному бюро. Інформація про ці товарні знаки та знаки обслуговування друкується у періодичному журналі на основі Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків. Термін міжнародної реєстрації знаків для товарів і послуг – 20 років. Лише до кінця 1996 р. число діючих міжнародних реєстрацій становило 320 000. Дія кожної з цих реєстрацій поширювалась у середньому на 11 країн.

Оскільки в Мадридській угоді не брали участь деякі країни – визнані лідери у сфері товарних знаків (США, Великобританія, Японія), у червні 1989 р. в Мадриді була проведена Дипломатична конференція, яка завершилась підписанням Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, який ліквідував труднощі щодо приєднання окремих держав до цієї угоди.

У 2008 р. міжнародна активність у сфері товарних знаків залишалася в цілому високої. ВОІВ одержала рекордне число заявок (42075) відповідно до Мадридської системи міжнародної реєстрації товарних знаків. Таким чином, темп приросту склав 5,3% у порівнянні з 2007 р. Процес подачі заявок ішов активніше в першому півріччі 2008 р. (+6,9% у порівнянні з тим же періодом 2007 р.), у той час як у другому півріччі, внаслідок глобального економічного спаду, спостерігалось його вповільнення (+3,9%). 16-й рік підряд список провідних заявників очолює Німеччина. За нею ідуть користувачі із Франції, Сполучених Штатів Америки (США), Європейського співтовариства (ЄС), Швейцарії, Італії, Бенілюксу, Китаю, Японії й Австрії. Китай і потім Російська Федерація були найбільше, що вказують часто країнами, у міжнародних заявках на реєстрацію товарних знаків, що відбиває стійкий інтерес іноземних компаній до торговельної діяльності в цих країнах.

Компанія «Henkel» (Німеччина) володіє найбільшим числом (2731) міжнародних реєстрацій товарних знаків відповідно до Мадридської системи. На кінець 2008 р. у число двадцяти провідних власників входили: «Henkel» (Німеччина), «Janssen Pharmaceutica» (Бельгія), «Novartis» (Швейцарія), «L'Oreal» (Франція), «Nestle» (Швейцарія), «Unilever» (Нідерланди), «Sanofi-

Aventis» (Франція), «ITM Enterprises» (Франція), «Siemens» (Німеччина), «BASF» (Німеччина), «Lidl» (Німеччина), «Biofarma» (Франція), «Richter Gideon» (Угорщина), «Boehringer Ingelheim» (Німеччина), «Syngenta» (Швейцарія), «Philips» (Нідерланди), «Kraft Foods» (Швейцарія), «Ecolab» (Німеччина), «Merck» (Німеччина) і «Deutsche Post Immobilienservice» (Німеччина) [5].

Четвертий рік підряд Китай стає найбільше, що вказує часто країною, - 17829 заяв, що становить 4,7% від загального числа нових вказівок (+6,9% у порівнянні з 2007 р.). Другою за числом заяв країною стала Російська Федерація – 16768 заяв (+8,5%), потім США – 15715 заяв (+7,5%), Швейцарія – 14907 заяв (+2,6%), Європейське співтовариство – 14 502 заяв (+13,8%) і Японія – 12748 заяв (+3,7%).

На міжнародному рівні для отримання міжнародного свідоцтва можна використати Мадридську систему. Заявник подає до Міжнародного бюро ВОІВ у Женеві заявку на міжнародну реєстрацію торговельного знаку, де вказує перелік країн – членів Мадридської угоди, в яких він бажає отримати охорону. Міжнародне бюро реєструє заявку та передає її до цих країн. Патентні відомства країн проводять експертизу на відповідність умовам обороноздатності та надсилає своє рішення про видачу свідоцтва до ВОІВ.

Мадридська система вимагає попередню національну реєстрацію торговельного знаку. Коли ця система зароджувалася, вона була спрямована як засіб розповсюдження охорони національної реєстрації товарного знаку на інші країни-члени Мадридської угоди. За більш, ніж сто років система стала складніша, однак зберігся основний принцип, згідно з яким для отримання міжнародного свідоцтва необхідно подати заявку на реєстрацію до патентного відомства у своїй країні.

Існує залежність у термінах дії міжнародного та національного свідоцтв. Якщо національне свідоцтво буде достроково анульовано на протязі п'яти років з дати реєстрації, то міжнародне свідоцтво також анулюється. Якщо національне свідоцтво припинить дію після п'яти років, то міжнародне не буде анульовано. Часткове припинення дії свідоцтва на національному рівні буде означати часткове припинення дії й на міжнародному рівні.

Підписання міжнародних угод дає змогу для поширення міжнародного співробітництва країн щодо використання інтелектуальної власності, розвитку торговельних відносин та забезпечення надійної правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИВАННЯ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

*Михалев А.С., к.ю.н., доцент кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки,
Сумський державний університет*

Інтелектуальна власність сприяє розвитку особистості, дозволяє усвідомити можливості власного розуму і реалізуватися в творчості, пробуджує гідність і громадянську свідомість. Будучи за своєю природою неполітизованою сферою, в сучасних умовах інтелектуальна власність помітно впливає на міжнародні відносини загалом, а також на відносини окремих країн і регіональних угруповань. Доречно зазначити, що інтеграційні процеси в Європі розпочались саме у патентній сфері ще наприкінці 40-х років ХХ ст.

При визначенні місця певної держави у світовій спільноті на перший план виступає її здатність використовувати сучасні технології для інтенсивного економічного зростання. Основну масу суспільного багатства розвинутих країн створює нова інтелектуальна еліта: підприємці, менеджери, фінансисти, науковці, кваліфіковані інженери, програмісти, а також інші фахівці, зайняті у сфері високих технологій, виробництва інформації та нових знань. Інтелектуальна власність стала важливим ресурсом бізнесу.

Про це свідчить зростаюча частка нематеріальних активів у фондах підприємств, що суттєво підвищує їхню ринкову вартість. Інтенсифікується використання прав інтелектуальної власності малими і середніми підприємствами, які є основою ринкової економіки. Вартість окремих об'єктів інтелектуальної власності сягає сотень мільйонів і мільярдів доларів США (товарні знаки Coca-Cola, Microsoft та інші).

Особливого значення набувають проблеми ідентифікації і охорони інтелектуальної власності у зв'язку з розвитком глобальної інформаційної мережі. Завдяки Інтернету бурхливо розвивається електронна торгівля, що, в свою чергу, призвело до зростання вартості розрізняювальних позначень (товарні знаки, географічні зазначення, фірмові найменування тощо) і до конфлікту інтересів власників вказаних позначень та власників цілого масиву доменних імен, які повторюють або імітують широковідомі позначення.

У зв'язку з необхідністю принципового врегулювання спорів щодо доменних імен почалась розробка низки міжнародних нормативно-правових актів, які б встановили узгоджені стандарти їх реєстрації та використання. В

Інтернеті є широкі можливості безконтрольного копіювання інформації, аудіо- та відео матеріалів за набагато менших технічних можливостей відстеження і припинення порушень.

Можливість захисту прав інтелектуальної власності в таких випадках взагалі сумнівна через невизначеність юрисдикції справ такого роду. Небезпека широкомасштабного піратства за допомогою Інтернету привела, в свою чергу, до об'єднання зусиль багатьох країн, міжурядових і неурядових організацій для пошуку надійного захисту прав інтелектуальної власності в глобальній мережі Інтернет і уникнення обмежень вільного доступу до інформації. Зростання впливу інтелектуальної власності Якщо раніше місце держави на світовій арені, її роль і впливовість визначались такими факторами, як розмір території та чисельність населення, запаси природних ресурсів, розвинута промисловість та кількість капіталу, - то тепер їх значення зменшилося. Постійно знижується частка сировини та трудових ресурсів у загальній вартості продукції, що виробляється.

Прикладом стрімкого економічного зростання при вкрай обмежених територіальних і природних ресурсах є Японія, яка в повоєнний період зробила ставку на розвиток наукоємних галузей промисловості і виробництво високотехнологічної продукції. Домінуючими факторами економічного розвитку стають інформаційні мережі та високі технології. Саме вони забезпечують перевагу розвинутих країн в політичній, економічній і військовій сферах.

Показово, що успіх у військових конфліктах останніх років нерозривно пов'язаний саме з використанням новітніх технологій. Найбільш динамічними галузями економіки є ті, що пов'язані з інтенсивною науковою діяльністю та інтелектуальною власністю (біотехнології, хімічна та фармацевтична промисловість, ракетнокосмічна галузь, виробництво озброєнь та військової техніки, комп'ютерні технології та інформаційні мережі, шоу-бізнес тощо).

Лібералізація міжнародної торгівлі та стрімке нарощування її обсягів спричинюють жорстокішу конкуренцію у світовому масштабі. За таких умов саме інтелектуальна власність дозволяє зробити ривок уперед. Серед країн, що розвиваються, привертає увагу, наприклад, виробництво програмного забезпечення в Індії, обсяги якого (за даними Національної асоціації компаній з виробництва та сервісу програмного забезпечення, NASSCOM [6]) зросли з 1,12 млрд дол. США у 1995-1996 рр. до 3,9 млрд дол. у 1998-1999 рр.

При цьому в період 1991-1994 рр. спостерігався приріст експорту програмного забезпечення на 35% щорічно, а відповідного внутрішнього ринку - на 20%. У період 1994-1999 рр. ці показники становили 55% та 46% щорічного приросту при обсягах експорту від 0,73 млрд дол. США у 1995-

1996 рр. до 2,65 млрд дол. у 1998- 1999 рр. До 61% індійського експорту програмного забезпечення спрямовується в країни Північної Америки, 23% - в країни Європи, 4% - в Японію.

Тенденції стрімкого нарощування результатів інтелектуальної діяльності в глобальному масштабі відображає статистика Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), однієї із спеціалізованих установ системи ООН. За даними ВОІВ, у 2000 р. було подано понад 90 тис. міжнародних заявок на винаходи за процедурою Договору про патентну кооперацію (РСТ), що дозволяє отримати патентну охорону одночасно у низці країн світу за вибором заявника. Сторонами договору РСТ є понад 100 країн світу.

Приріст заявок РСТ до рівня 1998 р. становить 20,9 %, до рівня 1997 р. - 35,7%. Для країн, що розвиваються, темпи річного приросту патентування за процедурою РСТ складають 80,6%. Справляють враження і фінансові показники діяльності ВОІВ, яка є єдиною процвітаючою в цьому плані установою ООН. Основним джерелом доходу ВОІВ є збори (мити), які сплачують заявники за міжнародну реєстрацію патентів, товарних знаків та промислових зразків.

Ці надходження складають від 85% до 90% щорічного бюджету ВОІВ, який у 1998-1999 рр. становив 392 млн швейцарських франків, а у 2000-2001 рр. - 410 млн (260 і 273 млн дол. США відповідно). На період 2002-2003 рр. прогнозується дохід ВОІВ приблизно 530 млн швейцарських франків (350 млн дол. США).

Ставки зборів за дії, пов'язані з міжнародною реєстрацією товарних знаків та з патентуванням за процедурою РСТ, послідовно зменшуються, але їхній загальний обсяг зростає за рахунок збільшення кількості заявок, що подаються, та кількості країн, які стають учасниками відповідних міжнародних угод. Щорічні внески 179 держав-членів ВОІВ складають лише 5-7% надходжень до її бюджету, причому вони не підвищуються вже багато років.

Завдяки постійному зростанню доходів ВОІВ забезпечує міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності, підвищує рівень її охорони у світі, урізноманітнює і вдосконалює надання відповідних послуг. За останні кілька років значно підвищився рівень і зросли обсяги допомоги ВОІВ країнам, що розвиваються, і (меншою мірою) країнам з перехідною економікою.

Як основну мету такої допомоги ВОІВ декларує застосування зазначеними країнами "орієнтованого на інтелектуальну власність ринково-142 Стратегічна панорама 2" 2002 Гуманітарні проблеми го розвитку для економічного підйому в новому тисячолітті". Наведені приклади свідчать про те, що в сучасних умовах провідним стає інноваційний спосіб розвитку

економіки, який, в свою чергу, неможливий без існування в країні умов для використання прав інтелектуальної власності.

Розвинута і надійна система охорони інтелектуальної власності, що включає її надання, використання і захист, є невід'ємним атрибутом цивілізованого суспільства, обов'язковою умовою економічного, науковотехнічного і соціально-культурного розвитку будь-якої держави. Необхідність охорони інтелектуальної власності зафіксована в міжнародних пактах ООН з прав людини, а також в положеннях Заключного Акту Гельсінкської наради з безпеки та співробітництва в Європі.

Важливо відзначити, що хоча новітня історія подає приклади економічного розвитку країн в умовах порушення або звуження прав людини (Чилі, Китай), немає жодного випадку стабільного економічного зростання за відсутності в країні системи забезпечення прав інтелектуальної власності. Мета цієї системи полягає головним чином у тому, щоб не допускати використання результатів чужої творчої праці і посягання таким чином на права, інтереси та прибутки законних власників.

Цілісна і сучасна система інтелектуальної власності, яка не тільки гарантує надання прав, але має дієві механізми їхньої реалізації, необхідна для забезпечення ефективного господарювання всередині країни, зростання обсягів міжнародної торгівлі та інтенсивного культурного обміну, залучення інвестицій тощо. У нашій країні формується і зростає специфічний сегмент ринку, який складають результати творчої діяльності.

Загальновідомо, що Україна має високий потенціал інноваційного розвитку, і важливим завданням держави є використання цього потенціалу на благо суспільства. Згідно з Концепцією науково-технологічного та інноваційного розвитку України, схваленою в липні 1999 р. Верховною Радою, одним з основних принципів державної політики проголошено інноваційну модель структурної перебудови і зростання економіки, утвердження України як високотехнологічної держави.

Нормативно-правова база, хоча і недосконала, але достатня для забезпечення надання, використання і захисту прав інтелектуальної власності. Відповідні положення містяться в Конституції України (статті 41, 42, 54), у Кодексах, в законах загальної дії. ("Про власність", "Про підприємства в Україні", "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про мови в Українській СРСР", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про інформацію", "Основи законодавства України про культуру" та ін.).

Спеціальне законодавство у цій сфері складають 12 законів, що регулюють правовідносини стосовно тих або інших об'єктів інтелектуальної власності. Всього діє 2" 2002 Стратегічна панорама 143 Гуманітарні проблеми понад 30 законодавчих, понад 20 підзаконних і більше 50 відомчих нормативно-правових актів. Невід'ємна частина чинного законодавства -

міжнародні договори, угоди і конвенції, які безпосередньо стосуються інтелектуальної власності або містять окремі розділи, статті, положення про неї.

Серед них, зокрема, 12 договорів під егідою ВОІВ, Конвенція про охорону селекційних досягнень, Всесвітня Конвенція з авторського права, Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Союзом, низка угод, укладених в рамках СНД, а також двосторонні міждержавні угоди, зокрема про торгово-економічне і науково-технічне співробітництво, міжвідомчі угоди про співробітництво у сфері промислової власності.

Чинне законодавство у сфері інтелектуальної власності постійно вдосконалюється і поступово приводиться у відповідність до міжнародних норм і стандартів. За останні рік-два ця робота значно активізувалась в зв'язку з адаптацією чинного законодавства в цілому до норм Європейського Союзу та положень ТРІПС (Угода про торговельні аспекти інтелектуальної власності, один з багатосторонніх договорів Світової організації торгівлі (СОТ)).

Посилення економічної взаємозалежності країн світу, їх відкритість для зовнішніх впливів, збільшення розриву у рівні життя "золотого мільярду" жителів розвинутих країн і всього іншого людства, формування однополюсного світового устрою - всі ці фактори ставлять рюба питання вибору стратегії розвитку країни. Або Україна "вписується" в глобалізацію шляхом використання потенціалу інтелектуальної власності, або буде відкинута на периферію світового розвитку.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ НЕТРАДИЦІЙНОГО ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Бурбика М.М., канд. юрид. наук,
доцент кафедри права СумДУ,
заступник прокурора Сумської області*

До порушень антимонопольно-конкурентного законодавства відносяться неправомірні дії, які відносяться до основних чотирьох груп: зловживання у сфері антимонопольного законодавства, неправомірні угоди, дискримінація суб'єктів господарювання, правопорушення у сфері антиконкурентного законодавства, тобто недобросовісна конкуренція. Тому метою цієї доповіді є саме розкриття правопорушень у сфері недобросовісної конкуренції.

У соціально-економічному розвитку Україна сьогодні перебуває на етапі переходу до ринкової економіки, що, як засвідчує світовий досвід, не може існувати без конкуренції. Адже остання дуже важлива для становлення і розвитку економіки нашої держави загалом. Конкуренція є невіддільною складовою підприємницької діяльності. Це підтверджується тим, що, з одного боку, підприємницька діяльність здійснюється з метою одержання прибутку, і це обґрунтовує прагнення підприємця до пошуку оптимальних економічних рішень для того, щоб вироблені ним товари і послуги користувалися попитом у споживачів. З іншого боку, оскільки в умовах ринку до описаної ситуації прагне кожний суб'єкт підприємницької діяльності, великий прибуток одержить той, що зробить свій товар конкурентноздатним. У цьому розумінні конкуренція завжди є необхідною умовою підприємницької діяльності в суспільстві, а отже, і ринкової економіки, заснованої на товарному виробництві й обміні.

Однак змагальність у середовищі суб'єктів підприємницької діяльності за споживчий попит на ринку може здійснюватись як добросовісно, на чесних звичаях ділового обороту, так і такими методами суперництва, що завдають шкоди підприємцям, споживачам і суспільству загалом. У цьому разі йдеться про недобросовісну конкуренцію – явище небажане для української держави в період побудови ринкових відносин, що відповідають світовим стандартам.

Останніми роками в Україні у сфері законодавчого регулювання проблем конкуренції зроблено значні кроки. З прийняттям 7 червня 1996 р. Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” на законодавчому рівні було запроваджено визначення поняття недобросовісної

конкуренції: це будь-які в конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Таке саме визначення міститься і у ст. 32 ГКУ.

У гл. 2-4 зазначеного Закону визначаються дії, що становлять недобросовісну конкуренцію. Разом з тим названі безпосередньо в Законі дії не є винятково недобросовісною конкуренцією. Так, в одній із праць Н.О. Саниахметової недобросовісна конкуренція визначається як будь-яке поведіння, метод конкурентної боротьби, що суперечать звичаям чесної підприємницької практики, пов'язані з порушенням прийнятих на ринку норм та правил і спостерігаються у відносинах між конкуруючими суб'єктами.

Недобросовісною конкуренцією визнаються:

- неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання;
- створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці;
- інші дії, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Недобросовісна конкуренція зумовлює юридичну відповідальність осіб, якщо їх дії негативно впливають на конкуренцію на території України незалежно від того, де вчинено такі дії.

До першого виду правопорушень належить неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

Відповідно до ст. 33 ГКУ неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання визнаються:

- неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки;
- неправомірне використання товару іншого виробника;
- порівняльна реклама.

У гл. 2 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" міститься перелік дій, що вважаються неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання.

Неправомірним є використання без дозволу уповноваженої не та особи чужого імені, комерційного найменування, торговельної марки, інших позначень, а також належних іншій особі рекламних матеріалів тощо, що може призвести до плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет щодо їх використання.

Використання в комерційному найменуванні власного імені громадянина правомірне, якщо до власного імені додається будь-який

відмітний елемент, що виключає плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Неправомірним використанням товару іншого виробника вважається введення в господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Копіюванням зовнішнього вигляду товару є відтворення зовнішнього виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його в господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Порівняльною є реклама, що містить порівняння з товарами (роботами, послугами) чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання. Не визнається неправомірним порівняння в рекламі у випадках, передбачених законом. У ст. 7 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" зазначається, що не визнається неправомірним порівняння в рекламі, якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, достовірні, об'єктивні, корисні для інформування споживачів.

Другий вид порушень становить створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції. У ст. 34 ГКУ визначається, що перешкодами у процесі конкуренції вважаються дискредитація суб'єкта господарювання, нав'язування споживачам примусового асортименту товарів (робіт, послуг), схиляння до бойкоту суб'єкта господарювання або дискримінації покупця (замовника) чи до розірвання договору з конкурентом, підкуп працівника постачальника або покупця (замовника).

У гл. 3 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" міститься перелік дій, що вважаються створенням перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції.

Дискредитацією суб'єкта господарювання є поширення в будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання.

Купівлею-продажем товарів, виконанням робіт, наданням послуг із примусовим асортиментом є купівля-продаж одних товарів, виконання робіт, надання послуг за умови купівлі-продажу інших товарів, виконання робіт, надання послуг, не потрібних споживачу або контрагенту.

Схилянням до бойкоту суб'єкта господарювання вважається спонукування конкурентом іншої особи безпосередньо або через посередника до відмови від встановлення договірних відносин із цим суб'єктом господарювання.

Схилянням постачальника до дискримінації покупця є спонукання безпосередньо або через посередника до надання постачальником конкуренту покупця певних переваг без достатніх на це підстав.

Схилянням суб'єкта господарювання до розірвання договору з конкурентом іншого суб'єкта господарювання вважається вчинене з корисливих мотивів або в інтересах третіх осіб спонукання суб'єкта господарювання – учасника договору до невиконання або виконання в неналежний спосіб договірних зобов'язань перед цим конкурентом шляхом надання або пропонування суб'єкту господарювання – учаснику договору безпосередньо або через посередника матеріальної винагороди, компенсації чи інших переваг.

Підкуп працівника постачальника – це надання або пропонування йому конкурентом покупця (замовника) безпосередньо або через посередника матеріальних цінностей, майнових або немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником постачальника службових обов'язків, що впливають з укладеного чи пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом покупця (замовника) певних переваг перед покупцем (замовником).

Підкуп працівника покупця (замовника) – це надання або пропонування йому конкурентом постачальника безпосередньо або через посередника матеріальних цінностей, майнових чи немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником покупця (замовника) службових обов'язків, що впливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом постачальника певних переваг перед постачальником.

До другого виду правопорушень належить також досягнення неправомірних переваг у конкуренції. Відповідно до ст. 35 ГКУ досягненням неправомірних переваг у конкуренції є отримання певних переваг стосовно іншого суб'єкта господарювання шляхом порушення законодавства, яке підтверджене рішенням відповідного органу державної влади.

До третього виду правопорушень належать неправомірне збирання, розголошення та використання відомостей, що є комерційною таємницею.

Згідно зі ст. 36 ГКУ пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання відомості що не є державною таємницею і розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею. Склад і обсяг відомостей, що становлять

комерційну таємницю, а також спосіб їх захисту визначаються суб'єктом господарювання.

У гл. 4 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” визначаються дії, що є неправомірними щодо комерційної таємниці.

Неправомірним збиранням відомостей, що становлять комерційну таємницю, вважається здобуття протиправним способом зазначених відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди уповноваженої на те особи з відомостями, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, особою, які ці відомості були довірені у встановленому законом порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Схиляння до розголошення комерційної таємниці – спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування при плануванні чи здійсненні підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до закону комерційну таємницю.

За неправомірне збирання, розголошення або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, винні особи несуть відповідальність, що встановлюється законом.

Наведу лише окремі приклади недобросовісної конкуренції.

За звітом Сумського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України за 2008 рік Територіальним відділенням проведено 17 перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, в тому числі 11 перевірок суб'єктів господарювання та 6 перевірок державних органів. За результатами цих перевірок розпочато було 6 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та надано 6 рекомендацій щодо припинення дій (бездіяльності), що містили ознаки таких правопорушень.

Крім того, внаслідок безпосереднього виявлення ознак порушень законодавства про захист економічної конкуренції працівниками територіального відділення, в тому числі на основі аналізу інформації про стан ринків, розпочато розгляд 51 справи про правопорушення.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Горева Є.Ю., викладач кафедри права
Сумський державний університет

Неможливо протидіяти зловживанню монопольним становищем на ринку, анти конкурентним узгодженим діям, дискримінації суб'єктів господарювання лише законодавчими заборонами.

Задля цього потребує розроблення правових механізм, покликаний сприяти підтримуванню і заохоченню конкуренції, запобігання монопольній практиці та штучним обмеженням розвитку конкуренції і протидіяти порушенням антимонопольно-конкурентного законодавства.

Одним із найважливіших елементів правового забезпечення протидії порушенням антимонопольно-конкурентного законодавства в господарській діяльності є система охоронних засобів правового впливу, що застосовуються за такі правопорушення.

Згідно зі ст. 51 Закону України «Про захист економічної конкуренції» порушення законодавства про захист економічної конкуренції зумовлює відповідальність, встановлену законом.

За порушення антимонопольно-конкурентного законодавства можливе застосування заходів адміністративної, цивільно-правової відповідальності, а також двох специфічних санкцій у вигляді накладання Антимонопольним комітетом штрафів і примусового поділу монопольних утворень.

Відшкодування збитків передбачено як основну цивільно-правову санкцію за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Найпоширенішою санкцією за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства є накладання штрафів на підприємців Антимонопольним комітетом України. Зі ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» випливає, що органи з Антимонопольного комітету України накладають штрафи на об'єднання, суб'єктів господарювання: юридичних осіб і фізичних осіб; групу суб'єктів господарювання – юридичних та/або фізичних осіб, що відповідно до ст. 1 Закону України визначаються суб'єктами господарювання.

Стаття 50 Закону України передбачає перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Ними вважаються:

- антиконкурентні узгодженні дії;
- зловживання монопольним (домінуючим) становищем;

- антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю;

- невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання не в повному обсязі.

Перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції не є вичерпним.

За порушення законодавства про захист економічної конкуренції до суб'єктів господарювання «підприємництва» застосовуються відповідні санкції.

Охарактеризуємо основні з них:

1. Штрафи. Відповідно до ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» штрафи накладають органи Антимонопольного комітету на об'єднання, суб'єктів господарювання за такі порушення:

- антikonкурентні узгоджені дії; зловживання монопольним (домінуючим становищем); невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету або виконання їх в повному обсязі.

- узгодженні дії суб'єктів господарювання, заборонені ч.5 ст. 10 Закону; обмежувальну та дискримінаційну діяльність, заборонену ч.2 ст.18, ст. 19 і 20 Закону; недодержання умов, передбачених п.2 ч.3 ст. 22 Закону; порушення положень узгоджених з органами Антимонопольного комітету України установчих документів суб'єктів господарювання, створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;

- обмежувальну діяльність, заборонену ч.1 ст. 18 Закону; неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у строки, встановленні органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами; подання інформації в неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у строки, встановленні органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами; подання недостовірної інформації антимонопольному комітету України його територіальному відділенню; створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення під час перевірок, огляду, вилучення чи накладання арешту на майно, документи предмети чи інші носії інформації.

Перелік штрафів, перелічених вище, що накладаються на суб'єкти господарювання «підприємництва» відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» не є вичерпним.

2. Примусовий поділ. Як вид господарсько-організаційних санкцій за порушення законодавства про захист економічної конкуренції примусовий поділ застосовується антимонопольним комітетом тоді, коли суб'єкт господарювання, що займає монополльне (домінуюче) становище на ринку, зловживає ним.

Примусовий поділ не застосовується в таких випадках:

- за неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць;
- за наявності тісного технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць (якщо обсяг продукції, яка вживається суб'єктом господарювання, перевищує 30% волового обсягу продукції підприємства, структурного підрозділу чи структурної одиниці).

Рішення органів Антимонопольного комітету України про примусовий поділ суб'єкта господарювання підлягає виконанню у встановленій строк, який не може бути менший від шести місяців.

3. Відшкодування шкоди. Особи, яким заподіяно шкоду внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції, можуть звернутися до суду, господарського суду із заявою про її відшкодування.

Шкода, заподіяна порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченими п.1,2,5,10,12,18, і 19 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відшкодовується особою, яка вчинила порушення, у подвійному розмірі завданої шкоди.

4. Вилучення товарів. У разі встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факту копіювання виробів заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень зі заявою про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого суб'єкта господарювання як у виробника, так і у продавця.

Порядок використання вилучених товарів визначає Кабінет Міністрів України.

Товари з неправомірно використаним позначенням та копії виробів іншого суб'єкта господарювання вилучаються тоді, коли можливість плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунута в інший спосіб.

Зауважимо, що суб'єкта господарювання не можна притягнути до відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, якщо закінчився строк давності притягнення до відповідальності.

Строк давності притягнення до відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції становить 5 років з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення — з дня закінчення вчинення порушення.

Строк давності притягнення до відповідальності за "порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбачений п. 13-16 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», становить 3 роки з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення — з дня закінчення вчинення порушення.

Перебіг строку давності зупиняється на час розгляду органами Антимонопольного комітету України справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» посадові особи та інші працівники суб'єктів господарювання, працівники органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю несуть адміністративну відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Так, згідно із законом посадові особи та інші працівники суб'єктів господарювання, працівники органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю несуть адміністративну відповідальність за правопорушення у вигляді неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання інформації в неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню; створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення під час перевірок, огляду, вилучення чи накладення арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації.

Адміністративна відповідальність за такі порушення передбачена ст. 166¹-166⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП України). Зловживання монопольним становищем на ринку і неправомірні угоди між підприємцями зумовлюють накладення штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів

громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, — до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дискримінація підприємців органами влади та управління спричинює накладення штрафу в розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Порушення порядку подання інформації і виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень карається накладенням штрафу на посадових осіб та керівників у розмірі до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, — до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до ст. 24 і 25 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» державні уповноважені й голови територіальних відділень Комітету в разі порушення антимонопольного законодавства складають і передають до судів протоколи про адміністративні правопорушення.

За порушення антимонопольного законодавства в Україні передбачена кримінальна відповідальність (ст. 230 Кримінального кодексу України). Так, умисне неподання або подання завідомо неправдивих документів чи іншої інформації Антимонопольному комітетові України або його територіальному відділенню, а також ухилення від виконання законних рішень цих органів, вчинене службовою особою органу державної влади, органу місцевого самоврядування, органу адміністративно-господарського управління і контролю, підприємства, установи, організації, якщо це було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах, караються штрафом від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 5 років або виправними роботами на строк до 2 років.

Великим розміром доходу вважається такий, що у 500 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Крім заходів відповідальності охоронні засоби, що застосовуються за порушення антимонопольного законодавства, включають і засоби захисту. Це спонукання Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями правопорушника до таких дій (бездіяльності):

- припинення незаконних дій (примушування до виконання обов'язків);
- відновлення первісного становища;
- припинення неправомірних угод між підприємцями;
- скасування або змінення прийнятих органами влади та управління неправомірних актів;
- здійснення примусового поділу монопольних утворень.

УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Харченко В. Б., *канд. юрид. наук*,
доцент кафедри АГПФЕБ, СумДУ

Перспективи входження України в європейський простір, приєднання нашої держави до СОТ, подальша розбудова громадянського суспільства, набуття чинності нових нормативно-правових актів з питань захисту прав інтелектуальної власності обумовлює необхідність оновленого погляду на систему охорони економічної безпеки підприємств, і перш за все, охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Це і зрозуміло, так як володіння правами інтелектуальної власності забезпечує національну безпеку країни та міцність конкурентних позицій в набагато більшому ступені, ніж виробництво товарів і послуг, та має в умовах світової економічної кризи найвищу цінність.

До ресурсів забезпечення надійного існування і прогресивного розвитку підприємства відносяться персонал підприємства, матеріальні і інтелектуальні (інформаційні) ресурси. Це вимагає від фахівців з економічної безпеки здатності орієнтуватися в таких нових областях діяльності, як організація захисту об'єктів права інтелектуальної діяльності.

Проблема створення, збереження, використання і комерційної реалізації інтелектуальної власності відноситься до категорії стратегічних. Від її розв'язання залежить не тільки економічний добробут кожного промислового підприємства, наукової установи, але і держави в цілому. Володіючи достатнім інтелектуальним потенціалом і розраховуючи комерційний успіх в умовах реальної конкуренції, підприємства України повинні піклуватися про створення ефективної системи захисту комерційної таємниці на основі гнучкого поєднання організаційних заходів і відповідальності посадовців, кожного з працівників.

Останніми роками в Україні прийняті законодавчі акти в яких, деталізується поняття інтелектуальної власності. Для керівників і фахівців, що забезпечують охорону інформації, важливо виділити ту частину інформації, яка є власністю підприємства (фірми), а визначивши об'єкт захисту, закріпити відповідним чином ці правовідносини.

Під інтелектуальною власністю підприємства слід розуміти інформацію, яку можна використовувати в діяльності підприємства (фірми), продати третім особам, обміняти, розпорядитися іншим чином, отримавши відповідний прибуток або економічну вигоду. При цьому права власника на інформацію повинні бути обов'язково закріплені відповідними правовими

актами підприємства (фірми). Різні об'єкти інтелектуальної власності, які знаходяться у розпорядженні підприємства, об'єднують такі ознаки:

1) вони мають вартість і можуть бути предметом купівлі-продажу; 2) як правило, з часом втрачають вартість у зв'язку з моральним (не фізичним) старінням; 3) є активним ресурсом, порівняним з іншими ресурсами (енергетичними, матеріальними); 4) легко втрачається (розголошується, викрадається); 5) можуть бути отримані з достатньо незначними затратами;

6) у вартісному вираженні можуть перевершувати майнову вартість; 7) реально або потенційно створюють переваги в конкурентній боротьбі.

Натепер результати інтелектуальної діяльності стали товаром, предметом купівлі-продажу, обміну і інших операцій. Понад 50 % валового національного продукту будь-якої розвиненої країни безпосередньо пов'язано з виробництвом, розповсюдженням і переробкою інформації.

Як вже вказувалося вище, інтелектуальна власність за своєю цінністю порівнянна з власністю на речі, а іноді може її значно перевершувати. У зв'язку з цим в системі ринкових відносин, які завжди супроводжує конкурентна боротьба, продукти інтелектуальної діяльності стають об'єктами не тільки комерційних операцій, але і незаконних посягань.

Для забезпечення права володіння, користування, розпорядження інтелектуальною власністю застосовуються різні методи їх захисту: патентування, авторське право, суміжні права, комерційне найменування, торгівельна марка, географічне зазначення, комерційна таємниця. Необхідно відзначити, що кожний із згаданих методів захисту має свою сферу застосування, свої достоїнства і недоліки. Як правило, при захисті промислової власності з врахуванням доцільності застосовують поєднання згаданих методів.

Виходячи із того, що більшість об'єктів права інтелектуальної власності забезпечуються перш за все правовою охороною і право на ці об'єкти підтверджується або відповідним правовим актом (свідоцтвом, патентом і т.п.), або набуває чинності з часу першого використання цього об'єкту (авторське право, право на комерційне найменування і т.п.), найбільшої уваги при забезпеченні економічної безпеки підприємства потребує саме комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності, збереження якого цілком покладено на її володільця.

У основі появи будь-якої таємниці (професійної, державної, комерційної та ін.) лежить недовіра між суб'єктами діяльності. І чим більша така недовіра, тим більше таємниць використовуються або як засоби оборони, або як засоби нападу та отримання вигоди. Ринкове виробництво включає економічну свободу і конкуренцію. Щоб забезпечити механізм товарно-ринкового саморегулювання, необхідна велика кількість товаровиробників, які мають і реалізують свої економічні інтереси.

В умовах насичення ринку товарами і послугами покупець має можливість вибору більш відповідного товару з-поміж аналогічних. Це призводить до зростання конкуренції товарів та загострення конкуренції (суперництва) їх виробників та постачальників. Щоб створити умови для активної економічної діяльності, виробникам товарів необхідно не тільки орієнтуватися на задоволення потреб покупців, але і випускати вироби, що мають певні переваги перед продукцією конкурентів. Будь-яка перевага, що реалізовується за допомогою цінової і нецінової конкуренції, може відобразитися певними відомостями які мають значення комерційної таємниці. Але перевага в процесі економічної конкуренції існує лише до тих пір, поки ці відомості є конфіденційними.

Комерційна таємниця є породженням ринкових конкурентних відносин. Неправомірне оволодіння чужими інформаційними ресурсами з метою їх використання є небезпечною формою недобросовісної конкуренції. Комерційна таємниця нерозривно пов'язана з поняттям конкуренції, оскільки саме конкуренція є одним з найважливіших чинників ефективного розвитку ринкової економіки.

Відсутність в Україні законів про комерційну таємницю і службові винаходи, недосконалість механізму відповідальності службових осіб та працівників за збирання та розголошення комерційної таємниці, недостатність досвіду і розвиненої правової бази викликають певні труднощі в її охороні.

Разом з цим, типовими каналами витоку відомостей, що містять комерційну таємницю, для будь-якої наукової установи або підприємства є:

- публікації у вітчизняних і іноземних виданнях;
- договори про виконання НДР, включаючи госпрозрахункові договірні роботи, договори підяду і т. п.;
- діяльність спільних і малих підприємств, акціонерних товариств, центрів і т.п., що створюються за участю працівників, які були або є робітниками установи;
- оренда приміщень і інші взаємостосунки, у зв'язку з якими співробітники сторонніх організацій мають потенційну можливість доступу до відомостей про сутність інтелектуальної власності установи (спільні або самостійні дослідження з тематики, тотожного або аналогічного досліджень установи, встановлення трудових відносин із співробітниками установи, спільні територія та наукові інтереси);
- будь-які форми міжнародної співробітництва;
- експонування на вітчизняних і іноземних виставках і інші форми реклами;

- передача документації і зразків пристроїв, речовин, програм для ЕОМ, ноу-хау, результатів НДР представникам вітчизняних і іноземних підприємств і фірм;
- участь в конференціях, конгресах, семінарах в нашій країні та за її межами;
- участь в конкурсах на отримання грантів від іноземних і вітчизняних фондів:
- діяльність працівників установи, які є співробітники або консультанти іноземних і вітчизняних дослідницьких центрів, фірм, підприємств;
- перебування в лабораторіях установи спеціалістів іноземних фірм і вітчизняних організацій, зокрема таких, хто відряджається, стажистів, аспірантів і студентів;
- надання відомостей про кращі розробки установи за запитами різних міністерств, відомств, агенцій, асоціацій, фірм, підприємств, фондів і т.п.

Перелік потенційних каналів витоку комерційно цінної інформації, звичайно, не є пропозицією до припинення публікацій або обмеження співпраці, а лише вказує на нагальну потребу надійного захисту комерційної таємниці конкретного підприємства, з урахуванням специфічних особливостей його діяльності. Наукові установи і промислові підприємства, які мають в своєму розпорядженні достатній інтелектуальний потенціал і розраховують на комерційний успіх в умовах конкуренції, повинні турбуватися про створення ефективної системи збереження комерційної таємниці на основі гнучкого поєднання організаційних заходів і відповідальності (майнової, адміністративної та кримінальної) службових осіб підприємства та конкретного працівника.

Під час розробки стратегії та механізму захисту комерційних інтересів підприємства (фірми), на нашу думку, завжди необхідно враховувати такі тенденції: зростає частка науково-технічних результатів, що не забезпечуються патентним захистом і що зберігаються тільки на основі комерційної таємниці; як предмет експорту, все частіше виступає комплексна інформація, яка включає об'єкти, що охороняються як патентами і авторським правом, так і в режимі конфіденційності; навіть при збереженні комерційної таємниці патентний захист грає основну роль; в умовах економічної кризи, жорсткої конкурентної боротьби та скорочення життєвого циклу науково-технічних новин успіх на ринку безпосередньо залежить від кваліфікованого збереження комерційної таємниці; найбільш цінною для прийняття рішення про експорт і імпорт є інформація про патенто- та конкурентоспроможність об'єкту, що ґрунтується на результатах патентного пошуку і маркетингових досліджень; все більш важливою складовою частиною стратегічного маркетингу стають комплексні дані про об'єкти промислової власності та комерційної таємниці (ноу-хау).

ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕДОБРОСОВІСНУ КОНКУРЕНЦІЮ

Солонар А.В., *фахівець II категорії кафедри права, СумДУ*

Згідно зі ст. 37 ГКУ вчинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, зумовлює адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність винних осіб суб'єктів господарювання у випадках, передбачених законом.

Одним із багатьох прикладів недобросовісної конкуренції можна назвати такий приклад, коли Сумське обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України рекомендувало приватному підприємству “Лорд” та приватним підприємцям Терських М.В. і Терських Н.І. припинити дії з ознаками недобросовісної конкуренції на ринку ритуальних послуг. Тервідділенням встановлено, що зазначені суб'єкти господарювання неправомірно використовували у своїй господарській діяльності словосполучення “ритуальна служба”, в той час як ритуальною службою згідно з Законом України “Про поховання та похоронну справу” офіційно визначено комунальне підприємство Сумської міської ради “Спеціалізований комбінат”.

Правомірні відносини у сфері економічних відносин і захист конкуренції забезпечуються різними засобами, у тому числі юридичною відповідальністю. Як відомо, юридична відповідальність є заходом державного примусу і осудження, що застосовується за здійснення правопорушення і пов'язаний з покладанням на винну особу обов'язку втерпіти несприятливі наслідки особистого і майнового характеру.

Підставою для відповідальності конкретної особи є вчинене нею правопорушення. Розрізняють кілька умов виникнення відповідальності. Насамперед це вимога так званої конкурентної ситуації. Іншими словами, відмінність недобросовісної конкуренції від цивільного делікту полягає в тому, що така конкуренція припускає наявність акта конкуренції. Для позову про припинення недобросовісної конкуренції визначальним є факт, що сторони перебувають у конкурентних відносинах, а недозволена діяльність має конкурентну мету. Отже, у конкурентній ситуації визначальними є конкурентні відносини підприємців, що мають на ринку однакове коло клієнтів, є суперниками у сфері підприємництва і пропонують на ринок ідентичні чи подібні товари (послуги). Разом з тим не потребується повний збіг сфер діяльності конкуруючих підприємців. Для визнання правопорушення достатньо часткового збігу сфер.

Друга умова відповідальності — винна дія (це положення спірне в науковій літературі у зв'язку з тим, що зі змісту Закону України "Про захист

від недобросовісної конкуренції" щодо суперечок про неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання немає потреби доводити, що порушник мав намір чи наявна інша форма провини при його здійсненні, спрямована на плутання споживачем джерела товару чи його послуги. Проте розгляд провини в тому аспекті, про який йтиметься далі як про одну з умов виникнення юридичної відповідальності, характеризується особливостями, пов'язаними з природою недобросовісної конкуренції. Винна дія в такому виді правопорушення пов'язана насамперед з елементом недобросовісності. Заборона недобросовісної конкуренції розглядається як обмеження свободи підприємництва, що, у свою чергу, обмежує свободу конкуренції на ринку. Факт допущення свободи конкуренції об'єктивно спричинює заподіяння шкоди інтересам однієї групи підприємців з боку їх вдаліших конкурентів. Але таке заподіяння шкоди в умовах товарного ринку вважається правомірним, оскільки зумовлюється легальними способами конкурентної боротьби. Неправомірними кваліфікуються лише недобросовісні способи і прийоми ведення конкурентної боротьби на ринку. Отже, основна особливість винної дії в такому правопорушенні полягає в недобросовісності конкурента. Це встановлюється судовою практикою емпірично і залежать в кожному конкретному випадку від обставин справи.

У сфері застосування конкурентного законодавства правопорушення виявляється в поведінці, що суперечить нормам, і є одним з видів недобросовісної конкуренції.

Розглянемо основні класифікації і відповідно види юридичної відповідальності в конкурентних відносинах.

Залежно від органу, що поклав відповідальність на правопорушника, розрізняють відповідальність, що накладається:

- органом виконавчої влади (Антимонопольним комітетом України і його територіальними відділеннями);
- судом.

Зазначений поділ на види здійснюється на основі різного порядку (процесу) накладення стягнення, а також розбіжностей правових сфер захисту відповідними органами і їх компетенції. Домінуюче положення має суд, оскільки тільки суд може притягти особу до кримінальної відповідальності, а також скасувати рішення антимонопольного органу.

За суб'єктивним складом, а практично залежно від "ваги" (розміру у грошовому еквіваленті) юридичної відповідальності й кількості загальногалузевих видів юридичної відповідальності, що можуть бути застосовані до правопорушника, розрізняють юридичну відповідальність юридичних осіб і громадян-підприємців.

Якщо до адміністративної відповідальності залучається особа, що безпосередньо не бере участі в конкурентних відносинах, то обов'язковим є

чітке встановлення в кожному конкретному випадку причинного зв'язку між її діями і сприятливими наслідками, що настають для третіх осіб, тобто чи був громадянин, власне кажучи, виконавцем волі одного з конкуруючих суб'єктів. Однак для цього необхідно встановити, чи усвідомлював він неправомірний характер своїх дій (був намір чи необережність) і чи домовлявся з конкурентом. У протилежному разі до відповідальності залучається "опосередкований", недобросовісний конкурент, що намагається завуалювати неправомірні дії за допомогою актів волевиявлення іншої особи. Якщо ж громадянин діяв без попередньої домовленості з конкурентом, то останній не підпадає під юридичну відповідальність.

До основних належать класифікації, побудовані за суб'єктивним аспектом правопорушника залежно від виду провини — юридичної відповідальності за навмисну і ненавмисну (необережну) недобросовісну конкуренцію.

У літературі існують й інші класифікації, наприклад, в основу яких покладено шкodu, яку заподіює правопорушник залежно від типу законодавства, на основі якого і здійснюється стягнення. Однак вагомішими з практичних позицій залишаються розглянуті класифікації.

Згідно зі ст. 20 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" здійснення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, спричинює накладення Антимонопольним комітетом України штрафів, а також адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством.

Розглянемо види юридичної відповідальності й типи санкцій, що застосовуються до правопорушників на основі класичної класифікації, а саме крізь призму галузевої належності юридичної відповідальності.

За здійснення дій, визнаних недобросовісною конкуренцією, законодавством передбачені санкції, що залежать від галузевої належності.

Кримінальна відповідальність передбачена за злочини, що порушують вимоги законодавства про збереження комерційної таємниці. Згідно зі ст. 231 Кримінального кодексу України умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності, караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Цивільно-правовою санкцією за недобросовісну конкуренцію є відшкодування збитку. Збиток, заподіяний внаслідок здійснення дій, визначених законом як недобросовісна конкуренція, підлягає відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку, визначеному цивільним

законодавством України (ст. 24 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції").

Крім зазначених санкцій галузевої належності ст. 25 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" передбачені дві спеціальні санкції за окремі види правопорушень, визнаних недобросовісною конкуренцією, зокрема вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням і копій виробів іншого суб'єкта господарювання. Ця санкція застосовується в разі встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів і упакування (ст. 4 Закону) або копіювання виробів (ст. 6 Закону). Ця санкція означає безоплатне вилучення, у тому числі зі звертання, товарів, що стали предметом недобросовісної конкуренції. Особливість цієї санкції полягає в її застосуванні не тільки за два види правопорушень, а й тоді, коли можливість і плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунута в інший спосіб.

Відповідно до ст. 26 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" у разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених помилкових, неточних чи неповних відомостей у термін і спосіб, що визначаються законодавством або цим рішенням.

Таким чином, санкцією є спонукання порушника до здійснення дій з офіційного спростування зазначених відомостей за його рахунок.

Зауважимо, що всі застосовувані санкції становлять стягнення у вигляді грошового еквівалента, причому його межі дуже великі. У законодавстві необхідно закріпити той факт, що при обчисленні конкретного розміру стягнення необхідно враховувати такі фактори:

- провину особи;
- розмір переваг, отриманих у результаті здійснення правопорушення: що більшої шкоди завдано постраждалій особі, то більший розмір санкції;
- економічний стан правопорушника.

Останній критерій необхідно враховувати тільки тоді, коли неможливо розрахувати прибуток, отриманий недобросовісним конкурентом (наприклад, при незаконному використанні технології), а тому визначена частка прибутку повинна інкримінуватись правопорушнику як отримана за рахунок неправомірних дій.

У ст. 21 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" регулюється застосування адміністративних штрафів за порушення конкуренції.

Вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до

п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Статтею 164-3 КпАП передбачена відповідальність за недобросовісну конкуренцію, а саме незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої.

Умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, тягне за собою накладення штрафу від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі визнання вчинення порушень, передбачених статтями 4 (неправомірне використання позначень) і 6 (копіювання зовнішнього вигляду виробу) Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, органи Антимонопольного комітету України або особи, права яких порушені, мають право звернутися до суду із позовом про вилучення відповідних товарів з неправомірно використаним позначенням, копій виробів іншого суб'єкта господарювання і у виробника, і у продавця.

Порядок використання вилучених товарів визначається Кабінетом Міністрів України.

Рішення про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання приймається у разі, якщо можливість змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунена в інший спосіб.

У разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання органи Антимонопольного комітету України мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або цим рішенням (ст. 26 Закону України “Про недобросовісну конкуренцію”).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Бордюк Ю.В., *ст. викладач кафедри права СумДУ*

Під економічною безпекою підприємства розуміється захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних погроз, а також здібність суб'єкта до відтворення. Складовими системи економічної безпеки підприємств виступають:

1. фінансова складова;
2. інтелектуальна і кадрова складова;
3. техніко-технологічна складова;
4. інформаційна складова;
5. політико-правова складова;
6. економічна складова;
7. силова складова.

Обставини, що формують відповідний рівень економічної безпеки підприємства доволі різноманітні але в кожній галузі виробництва мають свою специфіку. Доречно зауважити, що існують і загальні чинники, які впливають на належний рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності й галузі виробництва. До них, як зазначає Куліш А.М., зокрема належать:

1. Безпосередні чинник виробництва – територія, на якій розміщено підприємство, природні ресурси наявні на цій території, доступність їх використання, їх якість, трудові ресурси та їх освітньо-кваліфікаційний рівень, виробнича, соціальна-економічна інфраструктура.
2. Стабільний попит на продукцію, який охоплює укладені контракти на реалізацію продукції, рівень конкурентоспроможності продукції, що виготовляється, її якісні показники, обґрунтовані прогнози на стабільність ринку щодо виробленої продукції тощо.
3. Надійність постачальників сировини та матеріалів.
4. Зовнішня конкуренція на продукцію, яка зорієнтована на експорт.
5. Державне економічне регулювання діяльності підприємства, яке вбачає захист власного товаровиробника, регулювання державної податкової політики тощо.
6. Надійний захист комерційної таємниці, науково-технічних досягнень, розробок нових технологій, інтелектуальної власності, “ноу-хау” з боку держави.
7. Компетентність керівництва підприємства.

Автор має на меті більш детально зупинитися на реалізації відповідно до чинного законодавства такого чинника економічної безпеки як надійний захист комерційної таємниці, торгівельних марок тощо.

Починаючи з часів набуття Україною незалежності, її економіка поступово набуває рис ринкової економіки. Більшість підприємств співпрацюють з іноземним ринком збуту, тому для них захист власної торгової марки як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку є доволі актуальною і хворобливою темою.

В багатьох випадках основним “посередником” між продавцем та покупцем виступає фірмове найменування чи торгова марка підприємства. Виходячи з цього, споживач приймає рішення на користь тієї чи іншої продукції. Тому зрозуміло, чому вартість багатьох поширених торгових марок сягає декількох мільярдів доларів. Наприклад, бренду “Майкрософт” в 2007 році складала 60 мільярдів, бренду “Кока-кола” – 65 мільярдів доларів США. Отже надійний захист наукових технічних досягнень, інтелектуальної власності з боку держави є вагомим чинником що впливає на економічну безпеку підприємства, зважаючи на те, що інтелектуальне піратство на сьогодні залишається одним із найбільш привабливішим способом незаконного отримання доходів незважаючи на всі зусилля які спрямовані на зупинення, виготовлення і розповсюдження продукції з використанням інтелектуального продукту (винаходів, знаків для товарів та послуг, промислових зразків тощо).

В Україні в 2000 році був створений Державний департамент інтелектуальної власності, основними функціями якого є: забезпечення реалізації державної політики в сфері інтелектуальної власності, прогнозування та визначення перспектив в цій сфері, розробка нормативно-правової бази функціонування державної системи охорони прав інтелектуальної власності та її організаційне забезпечення. Але проблема захисту виробників та їх торгівельних марок залишається актуальною. Ускладнюється вона і тим, що для України характерною рисою є недооцінка суспільством вагомості захисту прав інтелектуальної власності. Причиною цієї особливості здебільшого мабуть стала спадщина радянського минулого, коли результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися досягненнями всього народу. Чимало випадів коли через брак інформації або правової необізнаності власники інтелектуальних досягнень добровільно відмовлялися від своїх прав на власні винаходи, а якщо і не відмовилися, то не могли себе захистити. Слід зазначити, що аналогічна ситуація склалася не лише в Україні. Широко відомий випадок з іноземними учасниками Міжнародної виставки винаходів (м. Вена) в 1873 році, які відмовились від участі, побоюючись, що їх винаходи будуть викрадені та використані в комерційних цілях. Ця подія наглядно демонструє гостроту проблеми захисту

інтелектуальної власності в світовому масштабі. Ще понад 100 років назад в Європі робились спроби захистити свою інтелектуальну власність та прийняти перші міжнародні документи, закликані стати юридичним джерелом захисту прав інтелектуальної власності.

Світова спільнота, розуміючи актуальність захисту інтелектуальних прав на знаки для товарів та послуг як для окремого суб'єкта господарювання, його економічної безпеки, так і економіки держави в цілому, прийняла 14 квітня 1891 року Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків. З тих пір угода декілька разів переглядалась і вдосконалювалась. Ця угода є найголовнішим міжнародно-правовим актом, який найбільш чітко врегульовує питання реєстрації та захисту знаків для товарів та послуг в декількох країнах одночасно. Слід зауважити що Україна єдина із колишніх радянських республік мала окреме представництво у Світовій організації інтелектуальної власності на рівні з союзним представництвом. Після становлення незалежної держави, Україна підтвердила свою участь у цій організації, а в серпні 1992 року заявила про продовження дії на своїй території Паризької конвенції про охорону промислової власності, Договору про патентну кооперацію та Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, що дозволило вітчизняним виробникам, які поширюють свою продукцію на території інших країн і стикаються з проблемами порушення своїх прав інтелектуальної власності мати юридичні підстави для їх захисту в усіх країнах-учасниках Мадридської угоди, яких на сьогодні 77.

Отже як бачимо надійний правовий захист інтелектуальної власності розробок нових технологій, торгівельних марок, фірмових найменувань з боку держави є з одного боку запорукою економічної безпеки окремого суб'єкта господарювання, а з другого – неабияк впливає на економічне зростання держави в цілому, на її імідж на світовому ринку.

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ВЛАСНОСТІ

Півень А.Г., *начальник Центру
комп'ютерних
технологій СумДУ,*

Шевченко І.П., *викладач кафедри АГПФЕБ СумДУ*

Важливим для кожної організації є розробка комплексної програми захисту інформації, що складається з організаційних та програмно-технічних заходів, в якій передбачено розмежування прав доступу, оновлення програмного та технічного забезпечення, навчання персоналу. Абсолютно небезпечну інформаційну систему створити не можливо, тому система безпеки є компромісним рішенням.

Одним з напрямків захисту інформації в інформаційних системах є технічний захист інформації (ТЗІ). У свою чергу, питання ТЗІ розбиваються на два великих класи завдань: захист інформації від несанкціонованого доступу (НСД) і захисту інформації від витоку технічними каналами. Під НСД звичайно мається на увазі доступ до інформації, що порушує встановлену в інформаційній системі політику розмежування доступу. Під технічними каналами розглядаються канали сторонніх електромагнітних випромінювань і наведень (ПЕМІН), акустичні канали, оптичні канали й ін.

Для захисту інформації на рівні прикладного та системного програмного забезпечення використовуються:

- системи розмежування доступу до інформації;
- системи ідентифікації та автентифікації;
- системи аудиту та моніторингу;
- системи антивірусного захисту.

Для захисту інформації на рівні апаратного забезпечення використовуються:

- апаратні ключі ;
- системи сигналізації;
- засоби блокування пристроїв та інтерфейсів вводу-виводу інформації.

В комунікаційних системах (комп'ютерних мережах) використовуються такі засоби мережевого захисту інформації:

- **міжмережеві екрани** (англ. Firewall) — для блокування атак з зовнішнього середовища (Cisco PIX Firewall, Symantec Enterprise Firewall™, Contivity Secure Gateway та Alteon Switched Firewall від компанії Nortel Networks). Вони керують проходженням

мережевого трафіку відповідно до правил (англ. policies) захисту. Як правило, міжмережеві екрани встановлюються на вході мережі і розділяють внутрішні (приватні) та зовнішні (загального доступу) мережі;

- **системи виявлення вторгнень** (IDS — англ. Intrusion Detection System) — для виявлення спроб несанкціонованого доступу як ззовні, так і всередині мережі, захисту від атак типу «відмова в обслуговуванні» (Cisco Secure IDS, Intruder Alert та NetProwler від компанії Symantec). Використовуючи спеціальні механізми, системи виявлення вторгнень здатні попереджувати шкідливі дії, що дозволяє значно знизити час простою внаслідок атаки і витрати на підтримку працездатності мережі;
- **засоби аналізу захищеності** — для аналізу захищеності корпоративної мережі та виявлення можливих каналів реалізації загроз інформації (Symantec Enterprise Security Manager, Symantec NetRecon). Їх застосування дозволяє попередити можливі атаки на корпоративну мережу, оптимізувати витрати на захист інформації та контролювати поточний стан захищеності мережі.

Важливим для підприємства є резервне копіювання важливої інформації та створення копій обрізів системних дисків персональних комп'ютерів та серверів у момент їх нормальної роботи. Поєднання цих заходів дозволять відновити роботу в найкоротший термін.

Обмеження прав на зміну системної інформації, застосуванні автоматизованих правил захисту, планове оновлення та перевірка систем, своєчасний збір та аналіз інформаційної активності під час роботи користувача захистить від випадкових помилок у роботі інформаційної системи. Багато в чому правильні дії в цих напрямках залежать від кваліфікації адміністратора комп'ютерної мережі.

Комп'ютерні віруси, останнім часом, найчастіше проникають у систему через електронну пошту та заражені USB-носії інформації (флеш-карти та ін.).

Сучасний антивірусний захист не може обмежуватись лише встановленням антивірусної програми. Необхідним є застосування спеціалізованих програм одноразової перевірки, які оновлюються щоденно, та контроль автоматизованого запуску з USB-носіїв, наприклад: Dr.Web CureIt!, Kaspersky Virus Removal Tool, Norton Security Scan, Panda USB Vaccine.

Для безпечної роботи в локальній та глобальній інформаційній мережі Інтернет важливим є налаштування параметрів безпеки програми перегляду, а також спостереження за мережевою активністю комп'ютерів мережі з метою своєчасного виявлення та блокування мережевих загроз. Як приклад

багатофункційного антивірусного та антишпигунського програмного забезпечення для мережі можливо виділити Symantec Endpoint Protection, що включає в себе: програмне забезпечення клієнта, серверну систему підтримки, збору та систематизації інформації, централізоване оновлення та карантин збереження інфікованих файлів.

Для захисту від помилок користувачів під час роботи з важливими документами необхідно застосовувати засоби дозволів до окремих документів та інформації безпосередньо у документі. Це можливо досягнути використовуючи можливості офісних програм: шаблони та захист.

Якщо права на інформаційно-комунікаційну систему підприємства не є його власністю правовідносини визначаються згідно Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» № 80/94-вр. Власник інформаційних ресурсів або уповноважені ним особи мають право здійснювати контроль за виконанням вимог по захисту інформації та затороняти чи призупиняти обробку інформації у випадку невиконання цих вимог, а також може звертатися в органи державної влади для оцінки правильності виконання та дотримання вимог по захисту його інформації в інформаційних системах. Ці органи дотримуються вимог конфіденційності інформації та результатів перевірки.

На підприємствах в даний час широко застосовуються автоматизовані системи АС - системи, що здійснюють автоматизовану обробку даних і до складу яких входять технічні засоби їх обробки (засоби обчислювальної техніки і зв'язку), а також методи і процедури, програмного забезпечення. Захист інформації в АС впроваджується відповідно Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах», що введений в дію Постановою Верховної Ради України № 81/94-ВР від 05.07.94 р. та Закону України «Про електронний цифровий підпис» №852-IV від 22.05.2003.

Важливим фактором інформаційної безпеки є також використання ліцензійного та сертифікованого програмного забезпечення, що дозволяє отримувати своєчасні оновлення захисту та забезпечити стає функціонування та розвиток інформаційної системи підприємства.

Формування ринку інформаційних продуктів та послуг і забезпечення його ефективного функціонування обумовлюється законодавчою підтримкою та правовим захистом. Законодавче врегулювання процесів розвитку інформаційної сфери охоплює цілий комплекс не лише юридичних, а й економічних та технологічних проблем, тому проблема захисту інформації від зовнішніх і внутрішніх загроз в умовах сучасного інформаційного простору, її правове забезпечення є особливо гострою. Ігнорування проблем інформаційної безпеки може призвести до труднощів або й узагалі унеможливити прийняття найважливіших управлінських рішень.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Балацький О.Ф., д.е.н., проф.
Швіндіна Г.О., к.е.н., доцент, СумДУ

Системний підхід вивчення проблеми управління розвитком регіону обумовлює аналіз її як функціонування декількох складних систем, серед яких: 1) керуюча система, яка визначає сутність суб'єкта управління; 2) керована система – суспільство в цілому і його компоненти як об'єкти управління; 3) система взаємодії – різноманітні інститути, які реалізують зв'язки: прямі і зворотні, вертикальні та горизонтальні, та такі, які підпорядковують і підтримують та таке ін.

Таким чином, стосовно адміністративно-територіального утворення суб'єктно-об'єктна залежність складає сутнісну характеристику системи управління розвитком регіону.

Механізм ринкової економіки заснований на конкуренції. Суб'єкти, які господарюють, змагаються між собою за те, щоб надати споживачеві більшу кількість послуг або товару, приваблюючи їх або кращими характеристиками або нижчими цінами. Той суб'єкт, який вірно визначив ядро своїх конкурентних переваг та використав їх в конкурентній боротьбі, той отримає можливість розвитку та залучення додаткових ресурсів. В реальній економіці регіони конкурують один з одним за державний ресурс, кваліфіковану робочу силу та інвестиційні ресурси. Конкуренція регіонів — це конкуренція моделей розвитку. Конкуруючи, регіони вирішують дві взаємопов'язані, але суперечні завдання: забезпечення економічного зростання і підвищення якості життя населення. Але для підвищення якості життя доводиться збільшувати заробітні плати і витрати на соціальну допомогу населенню, що призводить до зростання вартості робочої сили, а це знижує привабливість регіону для бізнесу.

До цих пір в економічній науці не запропоновано ефективних методів формування конкурентних переваг регіонів, що враховують регіональну специфіку і які закладають основу нарощування потенціалу їх економічного зростання, що значною мірою обумовлює низьку інвестиційну привабливість більшості регіонів України.

Тривалий вплив ряду чинників природного, історичного і управлінського характеру викликав ключову структурну проблему регіональної економіки – зростання диспропорцій соціально-економічного розвитку.

Наявність таких диспропорцій перешкоджає здійсненню єдиної економічної і соціальної політики в державі і формуванню

загальнодержавного ринку товарів і послуг, не дозволяє використовувати переваги територіальної організації і спеціалізації роботи, а також потенціал міжрегіональної і прикордонної співпраці.

Тенденції зростання диспропорцій підтверджуються такими проявами.

По-перше, на даний момент в Україні відбувається територіальний перерозподіл економічного потенціалу (за принципом Парето). Інша помітна тенденція – концентрація основної економічної потужності в обласних центрах або обмеженій кількості міст (зокрема, це можна відстежити на підставі аналізу таких показників як розподіл іноземних інвестицій в межах регіону і кількість малих підприємств в обласних центрах і інших містах регіонів). Така ситуація дає можливість говорити про незбалансованість територіальної організації регіональної економіки, що приводить до виникнення депресивних і повністю залежних від обласних центрів територій в межах області.

По-друге, не дивлячись на позитивні зрушення, існують проблеми, пов'язані з відсутністю змін структури промислового комплексу регіонів. Для більшості регіонів характерна спеціалізація в одній – двох сферах.

По-третє, вплив інституційних перетворень залишається непомітним.

У контексті проблеми малого підприємництва в регіонах слід згадати про диспропорції в розвитку інфраструктури його підтримки. Це стосується об'єктів інформаційно-консультативної сфери (бізнесів-центрів і бізнес-інкубаторів).

Недостатній об'єм відповідних послуг, а також відсутність координації і впорядкування функцій різних об'єктів інфраструктури з боку органів місцевої влади перешкоджають формуванню сприятливого підприємницького середовища в регіонах.

По-четверте, актуальною залишається диференціація регіонів за показниками експорту і імпорту.

По-п'яте, існує диспропорція у формуванні, відтворенні та розвитку робочої сили.

По-шосте, відповідно до диспропорцій у розвитку економічного потенціалу регіонів та відповідно регіональної асиметрії по обсягам інвестицій існують регіони з відмітними показниками збитку навколишньому середовищу.

Необхідною умовою для подолання вказаних проблем є створення збалансованої стратегії регіонального розвитку, як особливої системи та послідовності дій, мета яких – посилення міжрегіональної інтеграції, зниження диференційованості соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечення рівних конкурентних умов господарювання, створення однаково сприятливих умов залучення капіталу.

ЗМІСТ

1. Куліш А.М. ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ІНФОРМАЦІЇ ЯК НЕТРАДИЦІЙНОГО ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	3
2. Турчина С.Г. ІННОВАЦІЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	7
3. Лук'янихін В., Лук'янихіна О. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРСОНАЛУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ.....	11
4. Садикова Я. ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ТВОРЦІВ.....	13
5. Хворост О.О. НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО.....	14
6. Скиданенко Ю.П. УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ.....	24
7. Михайлова Л.І., Киричок О.В. НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ РЕСУРС СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	25
8. Махнуша С. М. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАСМНИЦІ.....	28
9. Греков І.П. ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	31
10. Яровий С.М. УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ.....	34
11. Михалєв А.С. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИВАННЯ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ.....	39
12. Бурбика М.М. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ НЕТРАДИЦІЙНОГО ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	44
13. Горева Є.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	49
14. Солонар А.В. ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕДОБРОСОВІСНУ КОНКУРЕНЦІЮ.....	58
15. Бордюк Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАСМНИЦІ ЯК ОБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	63
16. Півень А.Г., Шевченко І.П. ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ВЛАСНОСТІ.....	66

17. Балацький О.Ф., Швідіна Г.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ69

Наукове видання

**Матеріали
науково-практичної конференції
“Управління правами інтелектуальної власності”**

Відповідальний за випуск А.М. Куліш
Комп’ютерне верстання О.О. Хворост

Підп. до друку
Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Times New Roman Сур Друк офс.
Ум. друк. арк. Обл.-вид. арк.
Тираж 50 пр.
Зам. №

Видавництво СумДУ при Сумському державному університеті
40007, Суми, вул. Р.-Корсакова, 2
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 3062 від 17.12.2007р.
Надруковано у друкарні СумДУ
40007, Суми, вул. Р. –Корсакова, 2.